

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 24 | סימן קצ"ט – סימן ר"ד סוף סעיף י' קצ"ח | שבט ה'תשפ"ד

תמצית

להתענג בידיעת התורה

סימן קצ"ט

על מי מזמנים ועל מי אין מזמנים

זימון עניינו הוא שכמה אנשים שאכלו יחד מתחברים לברך את ד' שמשלו הם אכלו, ועל כן אין מזמנים אלא על מי שראוי להתחבר איתו לאכול ולברך יחד, וכדלהלן.

שמש – אם השמש אכל כזית, אע"פ שאוכל מעומד והולך ובא, מזמנים עליו, כיון שכך דרך אכילתו, אבל איש אחר אינו מצטרף בכהאי גוונא כמבואר בסימן קצ"ג.

כותי בזמן הזה הרי הוא כעכו"ם ואין מזמנים עליו.

עם הארץ – אפילו עם הארץ גמור שאין בו מקרא ומשנה מזמנים עליו בזמן הזה, שאם היו פורשים מהם היו הם פורשים מהציבור לגמרי. ואם אינו מקיים מצוות המפורסמות בכל ישראל, כגון ק"ש שחרית וערבית, י"א שאע"פ כזמנים עליו, ודעת המ"א שאין מזמנים עליו, וכן סתמו כמה אחרונים, וכ"ש שרשע שעובר עבירות בפרהסיא אין מזמנים עליו, וכתב הפמ"ג דאירי עבר כמה עבירות, אבל בעבירה אחת מצטרף כל זמן שלא נידוהו, אך הביאור הלכה כתב דלענין צירוף לדבר שצריך עשרה, אפי' עבר כמה עבירות לתיאבון מצטרף כל זמן שלא נדוהו, אבל זימון שבא ע"י חיבור לאכילה ולברכה, אפי' ארואו פעם אחת שפקד בעבירה בפרהסיא במזיד (כגון בדיב איסורו כחזיר ונבילה וטריפה) מסתבר שאין לזמן איתו, ואפילו לעשרה אינו מצטרף, ומאידך י"ל שרק זימון שלשה אינו מצטרף, אבל להשלים לעשרה כדי לברך בשם מצטרף, ולפי"ז מש"כ המ"א שרשע שעובר עבירה בפרהסיא אין מזמנים עליו היינו לענין שלשה ולא לענין עשרה, וצ"ע. וכל זה לענין שצטרף הוא איתנו, אבל הוא עצמו חייב בזימון, ונ"מ שאם יש ג' כמוהו חייבים לזמן, וכן אם יש ג' כשרים חייב לזמן איתם, דאפי' ירבעם בן נבט יענש גם על עבירות קלות כמו עירובי תבשילין.

עכו"ם אין מזמנים עליו, אפי' אם מתכוין לברך לאלוקי ישראל.

גר שמל ולא טבל אין מזמנים עליו, וכל זמן שלא טבל כדין בפני ב"ד של שלשה זה נחשב שלא טבל, ואם מל וטבל מזמנים עליו, ויכול להוציא אחרים ידי חובתם, וכן יכול לומר על שהנחלת לאבותינו, שהרי אברהם נקרא אב המון גויים.

אונן – בחול שהוא פטור מלברך כל זמן שמתו מוטל לפניו, אין מזמנים עליו, אפי' להסוברים שיכול להחמיר לענות ולברך אם יש לו מי שישתדל בצרכי הקבורה אבל עדיין לא מסרו לכתפים, ואם בירך להוציא אחרים לא יצאו ידי חובה. וע"ע בסימן ע"א מה הדין באונן שמסר את המת לחבורה המיוחדת בעיר להוצאת המת.

נשים ועבדים וקטנים – אם אכלו ב' אנשים, אין נשים ועבדים וקטנים מצטרפים לזימון, אפי' אם רצו, משום שאין חברתם נאה, ואפי' אשה עם בעלה ובניה אין נכון להצטרף מטעם זה, אבל הנשים לעצמן והעבדים לעצמם יכולים להצטרף ולזמן, (ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנים יחד, אפילו אם יש ג' עבדים, משום פריצותא דעבדים). אך לא זימנו בשם, דאין דבר שבקדושה בפתות מעשרה זכרים ובני חורין, ודעת הגר"א שגם נשים חייבות לזמן לעצמן, אך העולם לא נהגו כן. וקטנים לא זימנו לעצמם, דלאו בני מצוה נינהו. ונשים אפילו אשה אחת האוכלות עם ג' אנשים חייבות בזימון, ויוצאות בזימון של האנשים אע"פ שאינן מבינות (וכן בעבדים), ומשמע מדברי ה"ד הקטנה שהיא אסורה לברך ברכת הזימון ולהוציא את האנשים, וכן יוצאות ידי חובת ברכת המזון אע"פ שאינן מבינות לשון הקודש, אך יותר נכון שיאמרו בלחש אחרי המברך מילה במילה אם אפשר להם. ודעת הגר"ז שיכולות הנשים להתחלק ולזמן לעצמן, וביד הקטנה לא כתב כן, ומסתברא כהגר"א.

אנדווגיזום מזמון למינו ועיין בע"ת ובא"ר אם הוא רשות או חובה, אבל לא זימון לאנשים או לנשים, ואם היו חבורה של ג' אנשים יכול להתחבר עמהם, אך אם אכלו כדי שביעה בודאי אין כדאי שיוציאם בברכת המזון, ומ"מ בדיעבד אפשר שיצאו.

טומטום אינו מזמון אפילו עם מינו, אבל יכול לזמן עם ג' אנשים.

קטן שהגיע לענות הפעוטות ויודע למי מברכים, והיינו כבן ט' או י', וי"א דה"ה מגיל ו' אם הוא חריף, דעת השו"ע שאחד מצטרף ולא יותר בין לשלשה בין לעשרה, ודעת הרמ"א שאינו מצטרף לפני גיל י"ג אפי' הביא ב' שערות, וכשיהיה בן י"ג מצטרף, שאנו מחזיקים שהביא ב' שערות, ואם בדקוהו ולא הביא אינו מצטרף, אמנם אם המזמן מוציא אחרים בברכת המזון עצמה אינו מוציא למי שאכל כדי שביעה עד שיהיה ידוע שהביא ב' שערות, דבדאווייתא אין סומכים על החזקה, אך אם כל אחד מברך לעצמו יכול לזמן זימון לרוב פוסקים הוא דרבנן. **חרש** המדבר ואינו שומע, אם מכוין ומבין מצטרף לזימון, אע"פ שאינו שומע את הברכה, אך אין נכון לכתחילה שיהיה הוא המזמן, דלכתחילה צריך שישמע לאזנו, ובמזמנו שאין המזמן מוציא בברכת המזון כלל, אפשר שיש להקל שיהיה הוא המזמן לכתחילה, וצ"ע. ועיין בפמ"ג מה הדין בחרש השומע ואינו מדבר, וחרש גמור פטור מכל המצוות ואינו מצטרף.

שוטה גמור אינו מצטרף, ואם אינו חכם כשאר האנשים והעם מחזיקים אותו לשוטה, אם מכוין ומבין מצטרף לזימון.

מי שנידוהו על עבירה אין מזמנים עליו, בין לשלשה בין לעשרה.

סימן ר'

מי חייב להפסיק לענות למזמנים

איתא בגמרא (ברכות מ"ה): שלשה שאכלו כאחת, אחד מפסיק לשנים, ואין שנים מפסיקין לאחד. ובסימן זה יבואר פרטי דין זה, ועד היכן בברהמ"ז צריך להפסיק, ומיהו מתחיל לברך אח"כ, והאם יכול לענות אח"כ שוב לאחרים המזמנים.

שלשה שהתחילו לאכול כאחד, ושנים מהם גמרו ורוצים לברך ברכת המזון, מחויב השלישי להפסיק סעודתו ולענות לזימון, אמנם הם יוצאים ידי זימון אף אם הוא אינו עונה, כיון שהוא עומד שם ושומע ויכול לענות (לאפקי יצא לחוץ), אבל הוא לא יצא ידי חובה אם הוא לא ענה. וכל זה כשהשנים הוצרכו לצאת לאיזה דבר נחוץ, אבל כשאינם נחוצים לצאת צ"ע אם מחויב להפסיק ולענות, אך ממייד דרך ארץ אפשר שלכו"ע צריך להפסיק.

ואם רק אחד גמור סעודתו אין השניים חייבים להפסיק ולענות, ואם זימן ולא עני לא עשה כלום, (אמנם זה כשלא גמרו סעודתם, אבל אם גמרו אין להם רשות לשנות יותר ולעכב את השלישי), וכתב השו"ע שהיחיד אינו רשאי לברך ולצאת עד שיגמרו השניים ויזמנו עמו, ודעת הבה"ח שכל עוד שהשניים האחרים לא גמרו לאכול אינו מחויב בזימון ויכול לברך ולצאת, והעתיקו המ"א, אבל כל האחרונים הסכימו עם השו"ע שכיון שהתחילו לאכול יחד חלה עליהם חובת זימון, אמנם אם נחוץ לו מאד שגועה הפסד ממנו וכדומה, אפשר שיש להקל שיברך בלא זימון, וטוב יותר שהשניים יתנהגו לפני משורת הדין ויפסיקו ויזמנו עמו, דדעת בה"ג שלפנים משורת הדין תמיד שניים צריכים להפסיק לאחד, וגם בלא הכי הרי יצטרכו לחפש אח"כ עוד אחד מן השוק שיצטרף עמהם לזימון.

עד היכן צריך להפסיק לזימון – לשיטת השו"ע יפסיק עד ברוך שאכלנו משלו, ולדעת הרמ"א יפסיק עד שיאמר הו"ן את הכל. ואח"כ אינו צריך לחזור ולברך כדי להמשיך סעודתו, כיון שהיה בדעתו להמשיך ולאכול, (דא"כ צריך לחזור ולטול ידיו ולברך המוציא). וכשגומר סעודתו גם הרמ"א צריך לחזור ולברך מתחילת ברכת המזון, או בשביל מה שאכל אח"כ, או משום שלא היה בדעתו לצאת מהמזמן, ואם לא היה בדעתו לאכול עוד, הרמ"א מתחיל לברך מ"נודה לך", כמו בכל מקום ששומע ברכת הזימון, ועי' לעיל סי' קצ"ג ס"ז.

מש"כ בזה, וכן אם היה בדעתו לאכול פרפרת או בשר ודגים א"צ להתחיל לברך אלא מ"נודה לך", ויזהר לכתחילה שלא ישיה ביתיים, ואחרי ברכת המזון יברך מעין שלש על הפרפרת, כיון שלא בירך עליה ברכת הון, והפמ"ג מסתפק בדברים שברכתם "נפשית" ואם צריך לחזור ולברך אחריהם, וגם ברכה ראשונה צ"ע אם לברך, כל זה דעת האחרונים, אך כתב הביאור הלכה שאחר שהתכוון לצאת בברכת הזימון צ"ע אם מותר לו לאכול איזה דבר אח"כ.

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

שמעו עמים ירגזון, חיל אחז וכו' או נבחו וכו' יאחזמו רעד, ומ"מ רק יתרו שמע ובא. והשאלה עולה מאליה מה שמועה שמעו יותר ממה ששמעו שאר הגוים.

ובבעל הטורים פר' וארא עה"פ 'הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד' כתב בזה"ל 'אבל לא אמר על הקולות שלא יהיה עוד כי יהיו במתן תורה' עכ"ל. והוא ע"פ זבחים קטז. דיתרו שמע מ"ת ובא שכשנתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו. אך צ"ב הקשר בין קולות הברד לבין מ"ת.

הנה עה"פ 'ואש מתלקחת בתוך הברד' כתב רש"י נס בתוך נס, האש והברד מעורבין והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם, עכ"ל. וקודם לכן כתב ו'ה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה. אבל פרעה שלא ידע את ה' אמר ורב מהיות קולות אלקים וברד. עדיין ראה בהם קולות כחות הטבע (הטבע' גימ' אלקים).

אבל ה' נתן קולות כתיב, והיינו שהיו אלו קולות נגלים של רצון ה' בהשגחה פרטית, והוא חלול רצון ה' הנקבעת בטבע בשלטון עליו ולא בהסתר חוקיו, כרצון הי"ת הניתן בתורה שהיא גילוי רצון ה' איך צריך לנהל את הטבע, ולכן חוקיו בטלים בפני עושי רצונו, וכדברי הרמב"ן הידועים ס"פ בא שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמרו בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. ובה מובן שע"י קולות אלו עשו שלום ביניהם ואש מתלקחת בתוך הברד.

יתרו שמע את קול ה' שאינו מוגבל בגבולות הטבע, את זאת שאר הגוים לא תפסו, הם שמעו מה שפרעה שמע - קולות אלקים, עדיין ראו בזה כחות הטבע.

וכידוע לימודה כנתינתה באימה ביראה ברדת ובזיע, ומפני זה נתקנה טבילה לבעלי קריין, שנוצרת כמה שיותר טהרה בכדי שיהיה הקול גדול של התורה נקבע בעצמות נפשיותיו, ואף שבטלוח מ"מ כידוע כבר כתב הרמב"ם מעולם לא בטליתה, וכ"כ המ"ב (פח ד) שנוהגים בנשי מעשה להחמיר בה.

ומענין לענין - יהודי גנש מקוה לגברים בשכונה חדשה, וכיון שלצורך השלבים האחרונים של הבנייה היה חסר לו סכף, יצא במבצע שכל מי שיקדים לעשות מנוי לשנה יקבל חודשיים חנם, כך שבפועל ישלם רק עבור עשרה חודשים.

והנה הוא פסיקה בהזולה, שהרי מוזיל להם מפני שמקדימים לו מעות, ופסיקה בהזולה אסורה אם אין לו (קענז), והגם שכאן יש לו, מ"מ לא נגמרה מלאכתו ואסור אם סרסרם שלש מלאכות (קענז ד). ובחסרם רק שתי מלאכות היא מחול' ראשונים, לרש"י (ב"מ עב); שרי אף בהזולה, ותוס' (שם סג: ד"ה מרו) אסור, ובבאור"ג (על השו"ע שם) כ' שהמחבר סתם לחיתה, ובש"ך הביא מהטור לאיסור.

אמנם הכא שאני דאף שאינו משתמש מיד במקוה מ"מ ע"י מתן מעות קנה מיד זכות להשתמש בו כשתיגמר מלאכתו, וא"כ אין כאן המתנת מעות, והא דאסרו בחסר מלאכות הוא במטלטלין דלא קנה ע"י הקדמת המעות אלא למי שפועל, להכי הוי כריבית וצריך היתר דייש לו, וזה לא מהני ההזולה בחסר מלאכות.

ברם בב"ב (פו). אסרו להקדים מעות לפועל שיעבוד לאחר זמן אף שנקנה לך מיד, דכיון שלא עובד לו מהשתא מחוי כריבית, ונתוס' שם (פו): נקטו דה"ה שכירות קרקע אינה מותרת אא"כ נכנס מיד לתוך הבית, אלא שריו"ו הרשב"א פליגי וס"ל דדוקא פועל מחוי כריבית אם לא עובד לו מיד כיון שיכול לחזור בו משא"כ בבית שאינו יכול לחזור בו לא מחוי כריבית אף שלא דר בו מיד.

ובב"י סי' קעו הביא את שיטת תוס' להחמיר אף בבית דבעי' שידור בו מיד, אולם הרמ"א בדרכי משה הביא מהמ"מ בשם הרשב"א דבית א"צ שידור מיד כיון שא"י לחזור בו, ובנקודות הכסף שם על הט"ו סק"ז כתב שנראה שהרמ"א נקט כהרשב"א והיינו דבשכירות בית א"צ שידור מיד.

מ"מ אושר בכבוד
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
ביעודם וברכתם של מרתן ורבנן גדולי ישראל שלישי"א
לקבל שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
www.oshar-b.org | info@oshar-b.org
073-3678617 | להצטרפות:

פינת הריבית

א"כ לכאן ה"ה בנידון דידן להב"י אסור כיון שלא משתמשים מיד מחזי כריבית כשמוזיל מחמת המתנת המעות, ולרמ"א מותר כיון שהמשלמים קנו זכות מיידית להשתמש כשתגמרו מלאכתו.

ואמנם יש שהתירו כל ריבית דרבנן לצורך מצוה ע"פ הנפסק בשו"ע (ק"ש ועי' קעב א בהגה) להתיר ריבית דרבנן לצורך ת"ת או ביהכ"ג, אולם במ"ב (רמב ד) נקט דאסור ללוות בריבית לצורך שבת, ואולי ס"ל דדוקא מעות המוקדשים לת"ת או ביהכ"ג אך לא ממון הדיוט, וא"כ כאן אסור, דבין המלוים ובין הלוחה שהוא בעל המקוה הוי הדיוט.

אולם יותר נראה דס"ל למ"ב שלא הותר אלא להלוות בריבית ומרויח את הריבית למצוה, משא"כ כשלוה בריבית לצורך שבת אין הריבית הרווחה למצוה, ובדידן הרי המנויים מקבלים תוספת זכות לטבול, וטבילת עזרא ודאי הוי מצוה, ואפי' לתוספת קדושה יל"ד דהוי מצוה, וכן רחיצה לכבוד שבת, ברם ב"ד"כ המנוי הוא גם לשאר ימי השבוע, ואז הרחיצה ל"ה מצוה, א"כ אכתי לנוהגים כהב"י אסור.

גם לנוהגים כהב"י היה מקום להציע שיקצו שהמטלטלין בשויין, וההוזהל היא על השימוש בקרקע, ועי' בהגהות רע"א על הש"ך וי"ד קעג סקט"ו, ואף שהצריך שלא תהיה ניכרת ההוזהל וכאן מסתמא ניכר כי רוב ההוצאות על המים ונמצאת ההוזהל על שכירות הקרקע יותר מחצי מחירה (יעי' רע"א קסו ב) כאן עדיף שהרי כבר זכה בשכירות הקרקע, מהוה מסתבר שצריך שלא יהיה בלתי סביר.

עוד יש להציע שהבעלים יסכים לקבל את תשלום המנוי בצ'ק דחוי לתאריך פתיחת המקוה, ובינתיים ישיג הלוואת גישור, כך שבזמן התשלום מתחילים להשתמש, ושרי אף שמוזיל להם מפני הקדמתם לשנה.

אבל לכאן כל המקדימים שלם יצטרכו להקפיד להשתמש במקוה בתאריך הרישום בצ'ק, ולא סגי בעצם זה שזכותם להשתמש, וכן לשון תוס' 'שונכס מיד לתוך הבית', והוא כלי' הגמ' גבי פועל ד'אק עביד בהדיה מהשתא לא מחזי כי אגר נטר ל', וכ"ה ל' הרמב"ם (מלוה ז יב) 'הואיל ומתחיל לעשות מעתה', וכע"ז בשו"ע (קעו ח), וכן מוכח שהבין בנקוה"כ הנ"ל, עי' ע"ש. אמנם מסתבר דסגי שנותן לו מפתח שנחשב מ'סירת החוקה, והכ"ז מהני עצם כרטיס המנוי המאפשר את הכניסה.

ואף אם אין למנויים זכות שימוש אלא פעם ביום, וכלפי היום הבא לכאן הוי כלא נכנס מיד לבית, ואפי' במנוי ללא הגבלה אין הזכות אלא בבוקר בשעות הפתיחה, מ"מ הלא גם פועל שהותר כשהתחיל לעבוד הרי אינו עובד בלילה, ואעפ"כ מהניא תחילת עבודה אף להתיר הקדמת המעות לימים הלילה, והיינו משום שהיא עיסקה אחת, ואף שיש לחלק דשאני פועל שעובד כפי היכולת לכן נחשב הכל אחד, וכעומד לכתף, מ"מ לא אשכחן חילוק אם עובד כל היום או חלקו, וא"כ לכאן הכ"ז בדידן.

ובפשטות אם אכן יסכים לקבל צ'ק דחוי יהיה מותר לקבל גם מזומן, דמוכח שא"ז אגר נטר שהרי מוכן לקבל גם צ'ק דחוי, אך י"ל דכ"ז אם אינו מעביר את הצ'קים לחברת ניכיון ע"מ לקבל מהם מזומן, דא"כ נמצא כדורש מהמנויים או שיתנו לו היכ"ת להשיג מזומן, או שיתנו מזומן, דא"כ ההוזהל הוי אגר נטר ואמנם הצ'קים מותרים דלא לזה מזה אולם המזומן יהיה אסור.

אולם לכאן עדיין אסור אפי' להרמ"א - שהתיר הוזהל בקרקע אף כשעדיין לא נכנס לקרקע - שהרי התשלום למקוה אינו רק על הקרקע אלא גם על השימוש במים שבמקלחות לכל השנה, נמצא שאת המים עדיין לא קנה אלא למי שפרע ואף אם כבר יש אספקת מים למקוה - ונימא שהמלאכות החסרות הם בבנין ולא במים - מ"מ כיון שהמים אינם שלו אלא של חברת המים, ואף אי נימא שכיון שמוכנים לו אין בזה חיסרון של אשראי דמחוס גוביניא (ב"מ סג: יו"ד קעג ז) מ"מ אין כאן היתר של יש לו להתיר בהוזהל.

אמנם אם יש בדוד של החמים מים לכל השנה למתרחץ הבודד ניהא, דאף שצריך גם למזוג גם מים רגילים והם עדיין לא של בעל המקוה, מ"מ הלא יכול להנמיך את המעלות ע"י הטריפוסטט והיינו ראויים למרחץ, אכן, אם כנים הדברים עדיין יצטרכו להזהר שהמנוי לא יכלול שמפז או מגבות א"כ יש לו עבור משתמש בודד לכל השנה.

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

אחד המפסיק לשניים ואח"כ אכלו עמו עוד שניים יכול להפסיק גם להם, וכן פעם שלישית ויותר, אבל בחמשה שאחד מהם הפסיק לשניים, אינו יכול לחזור ולזמן עם הנשארים, דפרח זימון מינייהו, ומשמע שדין זה הוא אפי' אם אכלו אח"כ ביחד, אבל ז' או ח' שהפסיק אחד לשניים מהם, יכול להפסיק ולזמן עם השאר.

הפסקה לזימון בעשרה - ג' או ד' צריכים להפסיק כדי להצטרף לזימון עשרה, ובזה לכונ"ע די שיפסיקו עד ברוך אלוקינו שאכלנו משלו, ואם אכלו אח"כ ביחד יכולים לחזור ולזמן, ואפילו גם להצטרף לשישה אחרים ולחזור ולזמן בשם, וכיול"ם המעשה שהפסיקו לזימון מצטרפים לחמשה אחרים אם אכלו כזית פת ביחד.

סימן ר"א

מי הוא המברך

אם כל אחד אוכל מפתו יברך הגדול שבחכמה בין המסובים, ואף שבזמנו המנוהג שכל אחד מברך בעצמו בלחש, מ"מ מנהג דרך ארץ לכבדו זמן. ואפי' אם הגיע בסוף האכילה, אם הגיע בזמן שאם היו נותנים להם לאכול היו יכולים לאכול, יתנו לו לזמן, (אמנם אם הוא משתהה בסעודתו מסתבר שא"צ להמתין לו, ויברך אחר והוא יענה). ואם הגדול רצה לתת רשות לקטן לברך רשאי. ואם הגדול מוציא ליחה יברך אחר, כי אין נכון שיפסיק הרבה לרוק והאחרים ימתינו. ויש מקומות שנוהגים לתת לאבל על אביו ואמו בתוך י"ב חודש לברך. ובסתם אנשים משמע בגמ' שיברך מי שבא בתחילת הסעודה, ולא מי שהגיע בסוף, וצ"ע.

ואם כולם אוכלים מפתו של בעה"ב מברך האורח (כדי שיברך את בעה"ב כדלקמן) אפי' אם בעה"ב גדול ממנו, אבל הבעה"ב יכול לתת למי שירצה, גם לקטן שבהם או לאחד מבני ביתו ויברך ג"כ את בעה"ב, אמנם אם יש גדול לכאורה מסתבר שלא יתי' לאחר, אך אם הוא רוצה לברך בעצמו יש לצדד שיכול. והמברך יברך את בעה"ב ויאמר 'יהי רצון שלא יבוש וכו' " (ובלחם חמודות תמה למה משנים מהנוסח שבגמרא), ואם בעה"ב רוצה לוותר על ברכתו ולברך בעצמו רשאי, וכ"ש שאם האורח אינו הגון שיש לו לעשות כך, ויכול לתת לברך גם למי שמשלם על הסעודה אף שאינו מברך את בעה"ב.

חכם ישראל וכהן עם הארץ אסור לחכם להקדים את הכהן אם מקדימו מחמת משפט הכהונה, ואם עשה כן הרי הוא בכלל "משניא" אהבו מות" שמשניא את התורה על ההמון, אבל יכול החכם לתת לכהן עם הארץ רשות לברך. ואם הכהן גם ת"ח או ששניהם אינם ת"ח מצוה להקדימו דכתיב "וקדשתו", ואם הישראל ת"ח גדול יותר דאין בו חיוב "וקדשתו", מ"מ טוב שיקדים הכהן לפניו, והעושה כך מאריך ימים.

אורח שנותנים לו כוס לברך ואינו מברך מקצר ימיו, מפני שנמנע מלברך את בעה"ב, וכתיב "ואברכה מברכין" ומכלל הן אתה שזומע לאו, ובזמנו שגם אורח שלא מזמן אומר יהי' אולי לא שייך כלל ענין זה, וכתב המ"א דהיינו דווקא כשמברכים על הכוס, שאז חייב לברך את בעה"ב, והיינו שבלא זה אינו גורם קללה, ומ"מ גם בזה אינו נכון לדחות מצוה הבאה לידו. וצ"ע מנין למ"א שבלא כוס אין חיוב לברך את בעה"ב, ואולי דייק מלשון הגמרא מי שנותנים לו כוס.
צריך לחזור שיתנו לו כוס של ברכה, כדי שהוא יוציא את האחרים יד"ח, דממהרים ליתן שכר תחילה להמברך, ובזמנו שכ"א מברך בעצמו צ"ע אם שייך דין זה, ואולי המזמן נחשב לעיקר המברך, וצ"ע.

דיני "וקדשתו" - צריך לתת לכהן לפתוח ראשון בכל דבר שבקדושה, כגון בקריאת התורה, ולברך ראשון בסעודה בברכת המוציא ובברכת המזון, וכן להוציא בקידוש, ולהיות ראשון המדברים בכל קיבוץ עם, ובישיבה ידבר בראש, והמ"א מצדד שזה דין דאורייתא. ואם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר רשאי, חוץ מבקריאת התורה. וצריך הישראל לתת לכהן מנה יפה ראשון לכל המסובים, ודווקא בחברים המסובים בסעודה או בצדקה, אבל כשחולקים דרך שותפות לא, דאדרבה הרי הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם. וצ"ע למה בזמנו אין נזהרים להקדים את הכהן בכל הנ"ל, והמ"א מצדד למצוא קצת טעם למנהג, ומ"מ לכתחילה בודאי יש לזוהר בזה. וטוב להקדים גם את הלוי לישראל בברכת המזון ובהמוציא ובצדקה, ואם הם שווים בחכמה.

הלכות ברכת הפירות

איתא בגמרא (ברכות ל"ה) כיצד מברכין על הפירות וכו', מנא הני מילי... אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. עוד בגמרא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל, מאי תקנתיה... ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו הלכות ברכות. וכתב הרשב"א (תחילת הלכות ברכות) תחילת כל דבר ראוי אדם ללמוד וללמד לבניו ותלמידיו סדר ברכות. כדי שלא יבואו לידי מעילה וישחיתו ויתעייבו עלילה מפני שזה דבר חמור מאד.

וכתב הרמב"ם (תחילת הלכות ברכות, לשונו מצוטט בדילוגים) מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, ומדברי סופרים לברך על כל מאלו תחילה ואח"כ ינהג ממנו, וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל, וכשם שמברכים על הנהיג כן מברכים על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה, וברכות רבות תיקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד אע"פ שלא נהנה ולא עשה מצוה. נמצאו כל הברכות כולן ג' מינים: ברכות הניה וברכות מצוות וברכות הודאה שהם דרך שבח הודיה ובקשה **כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו**. ונוסח כל הברכות עורא ובית דינו תיקנום. עכ"ל.

סימן ר"ב

ברכת פירות האילן

איתא בגמתי' (ברכות מו.) בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא. והיינו שברכת שהכל פוטרת בדיעבד את דברים שצריכים לברך בפירות אחרות, וברכת בורא פרי האדמה פוטרת בדיעבד גם את פירות העץ.

וכתב הביאור הלכה שאף שפירות העץ גדולם מן הארץ לא רצו לפטורם בברכת בורא פרי האדמה, מתוך שהם חשובים ביותר, וקבעו ברכה מיוחדת להזכיר שבהו של מקום שברא פירות חשובים כאלה. וכן מצינו שקבעו ברכה מיוחדת ליוץ, בגלל שהוא מיוחד בכך שהוא טועד את הלב ומשומחו.

על כל פירות האילן, בין משבעת המינים בין שאינם משבעת המינים, מברך בורא פרי העץ, ולא יאמר הבורא. חוץ מן היין (א"כ) שמברך עליו בורא פרי הגפן, ופירות שלא נתבשלו (ס"ב) או דבר שאינו עיקר הפרי (סעפיים ה'ו) מברך עליהם בורא פרי האדמה, ודבר שאין בו הנאה והוא מזיק אין מברכים עליו (ס"ד), ופירות שנתרסקו לגמרי ואבדה כל צורתם ואין נמנש קיים מברך עליהם שהכל (ס"ז), ופרי שנשתנה לקלקול מברך עליו שהכל (ס"ט), ופרי שדרך לאכולו דווקא חי ואכלו מבושל או אפיכא מברך עליו שהכל (ס"י), ומיצי פירות (חוץ מיין), וכן בשמן זית שכאינו מזיק) מוגדלים כזיעה בעלמא וברכות מיוחדות (אח), וכשהפרי נאכל יחד עם דבר אחר והפרי טפל לאותו דבר מברך על העיקר ופוסט את הפרי (ר"ד י"ב), ומי שלקות (מים ששרה או בישל בהם פירות) מברך עליהם שהכל (להכרעת השו"ע ס"י), אא"כ רוב אכילתם הוא ע"י שליקה שאו בתנאים מסוימים ברכתם כברכת הפרי (ר"ב ב). ולהלן יבוארו פרטי דינים אלו.

ברכת היין

כפי שנתבאר לעיל חכמים תיקנו ברכה מיוחדת ליוץ מפני שהוא טועד את הלב ומשומחו, ולהלן יבואר מה הדין בין שנתערב בדברים אחרים, ובסימן ר"ד יבאר מה מברכים על חומץ, או על יין העשוי משמרים או מחרצנים (תמד). ויין העשוי מצימוקים דינו ככל יין לענין ברכה וקידוש (רע"ב ב').

על כל פירות האילן, בין מז' המינים בין שאינם מז' המינים, מברך בורא פרי העץ, חוץ מן היין שמברך עליו בורא פרי הגפן, בין חי בין שבישל את היין ובין שבישל את הענבים או הצימוקים לעשות מהם יין, ואפי' היין זב מעצמו בלא דריכה. **יין שהוא עשוי קונדיטון**, דהיינו שנותנים בו דבש ופלפלין ונשתנה טעמו וריחו, ואפי' אם נתן שליש דבש ושליש פלפלין או יותר מזה, מ"מ היין עיקר והם לא באו אלא להשיבחו ולהטעימו, ומברך עליו הגפן. ואם אבד טעם היין ע"י התערבותו, משמע שבש"כ שאין בקדושתו עליו ואין מברכים עליו הגפן. משקה הקרוי ווערמיט ויין שהוא מר לחהיי אדם מברך עליו הגפן, והפמ"ג מסתפק אם ראוי לברך עליו אפי' שהכל כיון שהוא מר ואין החיך נהנה ממנו ואינו אלא לרפואה.

כתב הרמ"א **שיין שנתערב** בשיכר, אם הרוב יין מברך עליו הגפן, (והביאור הלכה נון דלכאורה איירי בייין שאינו מזוג או שגם אחרי הכנסת השיכר יש בו יותר ממנו משבעה חלקים יין, דהא הכי נתבטל טעם היין ע"י התערובת), וכל מיני השיכר ששוים הם מפני שטבעם לחזק כח היין ולא להפסיד טעמו, (אך מיני משקין הפוגמים טעם היין, או בשיכר אם נתבטל טעם היין ע"י התערובת, מברך עליו שהכל), ואם השיכר הוא הרוב מברך עליו שהכל אע"פ שיש שם יותר מאחד משבעה יין נגד השיכר, שבמים כה"ג מברך הגפן, ודעת הגר"א לדינא שיין המזוג בשיכר שוה דינו ליוץ המזוג במים, אכן כמה אחיונים העתיקו דברי הרמ"א הלכה, ולכן ודאי נכון לכתחילה לברך עליו שהכל [ואם בירך הגפן יצא], אך לענין ברכה אחרונה יראה לפטורו במענה שלש על רביעית יין אחר, ואמנם אין חלוש שאין דרך לזמזוג אף ברוב מים, גם בעירב עם שיכר מברך עליו שהכל ובראש נפשות אף לדעת הגר"א. עוד כתב הביאור הלכה שדבר שרגילים להכניסו ביוץ כדי להשיבחו את טעמו, מברך הגפן כל שיש שם אחד משבעה חלקים יין, אפילו כשהיין הוא מעט, והרמ"א מיייר בשיכר וכדומה שאין דרך לערבם בין כדי להשיבחו את טעמו, ולכן דינם תלוי מה הרוב.

ממתי נחשב פרי ומברך עליו העץ

אין מברכים בורא פרי העץ אלא על ידבר שהוא עיקר הפרי, אבל דבר שאינו עיקר הפרי, כגון פרי שלא נגמור בישולו, מברכים עליו בורא פרי האדמה, וכדלהלן.

ענבים שהם בוסר כל זמן שלא הגיעו בגודלם לכפול הלבן מברך עליהם בורא פרי האדמה, ומתוך שלא נודע לנו שיעור פול הלבן מברך עליהם בורא פרי האדמה עד שיהיו גדולים ביותר, אך לא יאכל שיעור ברכה אחרונה אלא בתוך הסעודה, כיון שיש ספק אם יברך עליהן מעין שלש או בורא נפשות, ואם לפי מראית עין נגמור בישולם מברך בורא פרי העץ אף שהם קטנים, וכן אם החרצנים נראים מבוחוץ מברך בורא פרי העץ לכולי עלמא (ופאשר שיכול לברך או שהחיינו אף לדעת הרמ"א בסיומו רכ"ה).

ובשאר אילנות לדעת השו"ע יברך בורא פרי העץ משיוציאו פרי אף בקטנים ביותר שאין נאכלים אלא ע"י הדחק, (ו"יא שבאינם נאכלים אלא ע"י הדחק מברך שהכל, אא"כ בישלם או מיתקם באור, ולדעת הגר"א והפנים מאיות מסתבר שגם מיתוק אינו מועיל), ואם הפרי מר או עפוז (-חמוץ) ביותר דאינו ראוי לאכילה אפי"ע והדחק אינו מברך עליו כלל, ואם מיתקו ע"י האור מברך עליו שהכל, ולדעת העוללות אפרים אם אוכל את גוף הפרי אף שמתחילה היה מר כיון שתיקנו מברך עליו בורא פרי העץ.

ודעת הרמ"א שעל **חרובים** אינו מברך בורא פרי העץ עד שיראה בהם כמין שרשראות של חרובים, אם אינם מרים ביותר, ובזיתים עד שיגדל הנץ סביבם, וקודם לכן מברך בורא פרי האדמה אפי"ם אם הם מתוקים.

ודעת הגר"א והפנים מאיות דלא חשיב פרי אלא אם הגיע לעונת המעשרות, והיינו בענבים משיראו החרובים מתוכם, ובזיתים משיביאו שליש, ובחרובים משיראו בהם נקודות שחורות, וכן בכל מין כשיעורו המיוחד כמבואר ברמב"ם פ"ב מגעשר, ולפני שיעור זה מברך בורא פרי האדמה, ומסתבר שלפני שיעור זה אפי' מיתוק באור לא מהני.

ולמעשה יש נהוג כהגר"א והפנים מאיות, דיוצא בזה מ"מנ", אך הנהוג כאחרונים שפסקו כהשו"ע אין למחות בידו, דיש על לו מי לסמוך, אך אם אינם ראויים אלא ע"י הדחק לא יברך בורא פרי העץ אא"כ מיתקו ע"י האור.

ובתפוחים שיעורם למעשרות משיהיו עגולים, ומודים הגר"א והפנים מאיות שמברך עליהם בורא פרי העץ אפי" כשהם קטנים, ואם אינם ראויים אלא ע"י הדחק ומיתקו ע"י בישול ג"כ מברך עליהם בורא פרי העץ לכו"ע.

ברכת גרעיני הפירות

אם החיך נהנה מהם במקצת לדעת השו"ע מברך עליהם בורא פרי העץ, שגם הם מחלקי הפרי, ודעת הרבה אחרונים שמברך עליהם בורא פרי האדמה דלא הוי כפרי עצמו, וכן הסכמת הגר"א. ואם בירך בורא פרי העץ יצא בדיעבד, ואם אוכל את הגרעין אחר הפרי מסתבר דנפטר בברכת הפרי לכו"ע כיון שהוא טפל לפרי.

וגרעינים מרים שאינם ראויים לאכילה אפי" ע"י הדחק, אינו מברך עליהם כלל, ואם מיתקו ע"י האור לדעת השו"ע מברך עליהם שהכל, והרבה אחרונים סוברים שלדעת השו"ע דגרעינים כפרי א"כ יברך בורא פרי העץ, ולדינא אין לזוז בזה מפסק השו"ע, ואם בירך בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ יצא.

ופירות שיש בתוכם גרעינים כעין שקדים ממש יש להסתפק אם דינם כגרעין, או שבוה מברך בורא פרי העץ לכו"ע דאין זה אלא פרי בתוך פרי, וכ"ע נטעי אדעתא דהכי, וצ"ע.

ברכת שמן זית

שמן זית אין דינו כמי פירות שהם נחשבים זיעה בעלמא ומברכים עליהם שהכל אלא מברכים עליו בורא פרי העץ, אא"כ הוא מויק שאז אין מברכים עליו כלל, או שהוא טפל שאז מברכים על העיקר ופוטרים אותו, וכדלהלן.

שמן זית ששתאו כמות שהוא בלי תערובת דבר אחר להחליש כח השמן, אינו מברך עליו כלל, כיון שהוא מזויק, ואפי"ם אם הוא חושש בגרונו לא יברך.

ואם אכלו עם פת כדי ללפתה, אע"פ שנהנה גם מהשמן, מברך על הפת שהיא העיקר ופוסר את השמן אפי"ם אם יש הרבה שמן. ואם אוכל את השמן משום **שחושש בגרונו**, שהשמן מורכך ומרפא את הגרון, ואוכלו עם פת כדי שלא יזיק לו השמן, השמן עיקר ופוסר את הפת, וא"צ ליטול ידיו ולברך המוציא, וי"א שאף ככהאי גוונא הפת עיקר, אמנם אם מתכוון גם להשביע ועבנוו מסתבר דלכו"ע הפת עיקר ופוסר את השמן.

ואם שתאו מעורב עם אניגרון או משקה אחר, שאז אינו מזויק אלא מועיל לגרון, אם הוא חושש בגרונו השמן עיקר ומברך על שיכר בורא פרי העץ ומועין שלש אף אם האניגרון מרובה על השמן, כיון שכל דבר שהוא עיקר כוונתו הוא עיקר לענין הברכה, והפמ"ג מסתפק אם צריך שיתכוון לרפואה, או שגם בסתמא הוי כמכוון. ואם נתן מעט שמן כפי שרגילים לתת תמיד באניגרון וכונתו לרפואה, לדעת הב"ח השמן עיקר, וכן משמע מהגר"א, ובא"ר כתב

שדווקא בהרבה שמן השמן עיקר אף שאינו הרוב, ובשער הציון כתב שהדבר תלוי אם נתן שיעור המועיל לרפואה או לא. ואם אינו מכוון לרפואה אלא לאכילה, ואניגרון עיקר ומברך עליו שהכל, והיינו לדעת הט"ז? כשהאניגרון הוא הרוב, ואכל להמ"א אף כשהשמן הוא הרוב מברך שהכל, וצ"ע. והמ"א תמה שהרי ברכת מי השלקות הוא בורא פרי האדמה, והגר"א מיישב שכשתיקנו לשתיה הוי כמשקה וברכתו שהכל, אכן בכמה ראשונים מבואר כהמ"א, והא"ר הכריע שאם הרוב הוא סילקא מברך בורא פרי האדמה, ואם הרוב שמן מברך שהכל, וכן פסק המגן גבורים. (ואם הוא תאב לשתות את מי האניגרון והשיכר אע"פ שנותן לתוכו שמן לרפואה מברך עליהם ופוסר את השמן, אם הם הרוב. ס"ק פ'כ).

פרי חמוץ או מר - שקדים המרים, כשהם קטנים מברך עליהם בורא פרי העץ, שזהו הגמור פרי שלהם, ובגדולים אינו מברך כיון שהם מזיקים, ואם מיתקם ע"י האור או דבר אחר מברך עליהם בורא פרי העץ. וכן כל פרי שהוא חמוץ או מר ואינו ראוי לאכילה ומיתקו או בישלו מברך עליו בורא פרי העץ.

צלף- על העלים, ועל התמרות (שיש בעלים), ועל הקפריסין (-קליפה שסביב הפרי), מברך בורא פרי האדמה, ואם בירך על הקפריסין בורא פרי העץ יצא בדיעבד, ואם בירך בורא פרי העץ על העלים והתמרות יש לענין בדבר. ועיין בברכי יוסף שכתב שהיום לא נוטעים כלל על דעת העלים והתמרות, ויש לברך עליהם שהכל. ועל האביונות שהם עיקר הפרי מברך בורא פרי העץ.

קליפות תפוזים המטוגנות בדבש נחלקו האחרונים אם לברך שהכל או בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, ועל כן יברך שהכל, ובדיעבד אם בירך בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יצא.

פירות מרוסקים

מבואר בבמרא (ברכות ל"ח), שתמרים שכתשם מברך עליהם בורא פרי העץ, ויש בזה ג' אופנים: א' לא נתרסקו לגמרי. ב' נתרסקו לגמרי וניכר צורתם. ג' נתרסקו לגמרי ולא ניכר צורתם. ולהלן יבואר באיזה אופן מברך בורא פרי העץ ובאיזה אופן מברך שהכל.

תמרים שמיעכם ביד ועשה מהם עיסה והוציא את הגרעינים, לדעת השו"ע אף שנתרסקו לגמרי מברך עליהם בורא פרי העץ ומועין שלש, כיון שממשן קיים. וה"ה לגבי פירות האדמה כגון תפוחי אדמה שמיעכם ועשאם כעיסה.

וכתב הרמ"א שלפי זה ה"ה **פאוידל"א** (ריבה) מגודגדניות ושאר מינים, שמוציאים גרעיניהם ומבשלים אותם עד שנימוחו לגמרי, מברך עליהם בורא פרי העץ, וי"א שיברך שהכל, ועל כן טוב לחוש לכתחילה לברך שהכל, ואם בירך בורא פרי העץ יצא כי כן נראה עיקר. ונחלקו האחרונים אם הי"א חולקים רק על פאוידל"א שנימוחו שלא ניכר צורתם כלל, אבל בתמרים שניכר צורתם מברך בורא פרי העץ, או דפליגי אף בתמרים, ולדינא אין בזה נ"מ, דהלכה כדעת השו"ע שאם ממשן קיים שניכר במקצת מהות הפרי לא נשתנתה ברכתם, ורק בפאוידל"א שלא ניכר כלל מה הוא, מברך לכתחילה שהכל כהכרעת הרמ"א.

ולענין ברכה אחרונה בפאוידל"א, אם הוא מז' מינים אין עיצה אלא שיאכל גם פרי משבעת המינים וגם דבר שברכתו בורא נפשות ויברך שתי הברכות, ואם אין לו יברך מעין שלש.

ומיני פירות קטנים שסוחטים אותם ומרקחים אותם בדבש וסוכר, מברכים עליהם שהכל כיון שנימוחו לגמרי ואבד צורתם, ובדיעבד אם בירך את ברכת הפרי יצא.

ואם רוב דרך אכילת אותם פירות היא ע"י ריסוק מברך עליהם לכתחילה את ברכת הפרי, בין בפרי העץ בין בפרי האדמה, וע"ע בסיומן ר"ח.

מי פירות - דבש תמרים או שאר משקין היוצאים מכל מיני פירות, בין שיצאו מאליהן בין שיצאו ע"י כתישה וסחיטה, מברך עליהם שהכל, דאינם אלא זיעה בעלמא, חוץ מן היוצא מזייתים וענבים. ופירות שרוב אכילתם ע"י סחיטה, להרשב"א ברכת המים ככרכת הפרי, ולהרא"ש בכל גוונא מברך שהכל, וכן סתם השו"ע לקמן, אך י"ל דסתם כך משום ספק, בדשהכל ודאי יוצא. וי"מ לענין דיבעד, וצ"ע.

סופי ענבים הנמצאים בגפנים בחורף ואין מתבשלים לעולם (ועושים מהם חומץ), מברך עליהם והבוא נפשות.

נובלות מברך עליהם שהכל ובורא נפשות. לרש"י הכונה לתמרים שהתייבשו והתקלקלו ע"י החום, וכ"כ השו"ע, ולשאר מפרשים הכונה למין תמרים שאינם מתבשלים על האילן ואינם נכשרים לאכילה אלא תולשים אותם ומחממים אותם בעפר, אצל במחצלות או בתנן ומתבשלים, וכן הפסים הגר"א לדינא. (ולכאורה משמע מדבריו שהדין של תמרים שהתייבשו שהוא לפי רש"י אינו מוכרע לדינא, ובא"ר ובב"מ כתבו שנהיה אמת, ונאמת יש הוא ראשונים שיבארו כרש"י). ויש פוסקים שסוברים דמיירי שלא טמנם בעפר,

אם טמנם בעפר ונתבשלו מברך עליהם בורא פרי העץ, ומפירוש ר"ח משמע שמברך שהכל אחרי שטמנם בעפר ולפי כן אין מברכים עליו כלל, ולמעשה צ"ע. ותמרים שנופלים מהאילן מחמת רוח, פירי מעליא ניהו ומברך עליהם בורא פרי העץ, ותמרים שנפלו קודם שנתבשלו לכתחילה יותר טוב לברך שהכל אם הם ראויים לאכילה קצת, ובדיעבד אם בירך בורא פרי העץ יצא.

פירות ששראן או בישלם במים

לעיל נתבאר שמי פירות ברכתם שהכל כיון שאינם נחשבים פרי אלא זיעה בעלמא, ובסימן ר"ה יבואר שירקות שדרך לשולקם יש אופנים שמברכים על המים את ברכת הירקות, ולהלן יבואר איזה ברכה (ראשונה ואחרונה) מברכים בדברים שאין דרך לשולקם.

אם שרה פירות במים מבעת לעת (ויש דברים שלא מספיק כבישה מעת לעת כדי שיתנו טעם גמור במים), או שבישלם במים, אף אם נכנס טעם הפרי במים מברך על המים שהכל, אא"כ רוב אכילתם הוא ע"י בישול או כבישה, (ובנה"ל מצדד שאולי להרשב"א גם היכא שדרך לאוכלם מבושלים מונו חיים מועיל לברך בורא פרי העץ, ורק היכא שטובים לאוכלם מבושלים אבל דרך לאוכלם רק חיים מברך שהכל), שאז מברך על המים בורא פרי העץ, ואם נטיעתם היא על דעת לאוכלם מבושלים או כבושים, אבל אם דרכם לאוכלם חיים ותחילת נטיעתן לזה, רק שיש מייבשים אותם ומבשלים אותם, מברך שהכל אף שכשהם יבשים דרך כולם לבשלם. ושזיפים יבשים או דובדבנים במדינות שגדלים הרבה מסתמא נטעו אותם ע"מ ליבשם, וממילא הברכה על הרוטב היא בורא פרי העץ. **והרא"ש כתב** שאפשר שאף בדבר שאין דרך לשולקו, אם נכנס טעם הפרי במים והיינו שמורגשים במים את טעם הפרי, מברך בורא פרי העץ, ולהלכה יברך שהכל, ובדיעבד אם בירך בורא פרי העץ יצא. וע"ע בסיומן ר"ה בדיון מי שלקות.

ועל הפירות עצמם אם הם טובים לאכילה בין חיים בין מבושלים מברך בורא פרי העץ, ואם אין טובים לאכילה אלא חיים, גם על הפירות מברך שהכל, וגם להרא"ש אם הם טובים רק חיים, מברך עליהם כשהם מבושלים, ולפי זה מי שרית תפוחים שהתפוחים מתקלקלים ע"י השריה מברך עליהם שהכל, וכן על המים דינים עדיפים מהפירות עצמם.

ולענין ברכה אחרונה, בכל הפירות אין נ"מ כיון שבכל מקרה ברכתם בורא נפשות, אבל בשבעת המינים יש להסתפק אולי צריך לברך מעין שלש, ואי ברכת בורא נפשות פוטרת מעין שלש, ולכן רא' שמים לא ישתה אלא בתוך הסעודה ואינם ברכת 'שהכל' צריך לברך לכו"ע גם בתוך הסעודה, או שיאכל גם פרי מז' מינים או שיטעם מהצימוקים והתאנים עצמם, וכן ישתה מים אם הוא צמא קצת, ויפטור את המי פירות בשני הברכות, והפמ"ג מצדד שיברך קודם את המעין שלש, כיון שהיא חשובה יותר. ואם אין לו במה לפטור, דעת הכנסת הגדולה שיברך בורא נפשות, והכ"א מפקפק בזה ודעתו שלא יברך כלל, וכן משמע קצת בב"י ובב"ח, אכן אם יש לו יין טוב שישתה על יוסף בברכת על הגפן גם על העץ, וכדשאין תקנה אחרת יכול להוסיף על הברכה וכדעת הט"ז, אבל בספק שיש תקנה אחרת אין להוסיף בברכה.

מי שרית צימוקים ותאנים או מי בישולם מברך עליהם שהכל, ואם אוכל הפירות ושותה עימם את המים א"צ לברך על המים לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, דהם טפלים לפרי, ואם עיקר כוונתו למים ובירך כבר בורא פרי העץ על הפירות צ"ע אם יכול לברך עליהם שהכל, ויפטור בברכה על דבר אחר. **ואם הוציא את המים מהצימוקים** הוי יין גמור, ומברך על המים הגפן וברכה אחרונה על הגפן אפי" לא רמיא ג' ואתי ד', כיון שהצימוקים יפים שאם ידרוך אותם בלא שריה יצא מהם דבשם, ודעת המ"א שאף כשהם מעורבים אם שראם בשביל המים יש לזה דין אפי" אם שותה מהחלי שהם שם, והמגן גבורים מפרשו דמיירי בג' ימים ראשונים שאז אין למים דין יין אלא אם הפרידם מהצימוקים, ובנהר שלום כתב שאם כתשם וסחטם א"צ שפירידם, אבל בשראם בעלמא לא הוי יין עד שפירידם. **ואם כשיעצרו אותם לא יצא מהם שום לחלוחית דבש**, אף שנמתקו קצת המים, אינו מברך אלא שהכל.

פירות הטובים לאכילה חיים ומבושלים

אין מברכים על פירות בורא פרי העץ אלא בדבר שהוא עיקר הפרי, ולכן כשאוכל פרי באופן אחר ממה שרגילים לאוכלו יש אופנים שמברך עליהם שהכל, וכדלהלן.

פירות שהם טובים לאכילה בין חיים בין מבושלים, כגון תפוחים ואגסים, אף אם הם טובים יותר כשהם מבושלים, מברך עליהם בורא פרי העץ בין כשהם חיים בין כשהם מבושלים. ואם רוב בני אדם אוכלים אותם דווקא כשהם מבושלים, כשהם חיים מברך שהכל, (אמנם אם אינם ראויים לאכילה אפי" ע"י הדחק אין מברכים כלל), וכשהם מבושלים מברך בורא פרי העץ. והא"ר והח"א הסכימו שאפי" אם הם טובים גם כשהם חיים, כיון שדרך רוב בני אדם לאוכלם מבושלים ואכלם חיים מברך שהכל. ואם רוב בני אדם אוכלים אותם רק כשהם חיים, כגון אגוזים וכהאי גוונא, אינו מברך בורא פרי העץ אלא כשהם חיים, אבל כשהם מבושלים מברך שהכל ובורא נפשות אפי' אם הם משבעת המינים. ובאכל דגן חי מבואר לקמן שאף שאין דרך לכוססו מברך אדמה, ואולי מין דגן חשיב יותר.

פירות שטיגנס בדבש- אגוז שנגמר גידולו ופוצעים אותו וזורקים את הקליפה ולוקחים את הגרעין ומטגנים אותו בדבש, אף שאגוז דרך לאוכלו חי ואם בישלו במים אישתי לגריעותא, מברך עליו בורא פרי העץ, כיון שעי' טיגון בדבש אישתי למעוליתא, ולא אמרינן שהדבש עיקר, כיון שלא בא אלא לתת טעם באגוז, ואפי' אם האגוז שבור (אא"כ הוא שחוק וכתות ביותר ואין ניכר צורתו לגמרי). וכן הדין בשאר פירות שדרךנ להאכל רק חיים אף שע"י בישול מברכים עליהם שהכל, ע"י טיגון בשמן או דבש, מברך עליהם ברכתם הראויה (בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה).

אגוז רך שלא נגמר גידולו וקליפתו עדין אינה קשה, ולוקחים אותו למרקחת ביחד עם הקליפה העלינה כשהם ירוקים, ומטגנים אותם בדבש, מברך עליו שהכל, כיון שלא נטעוהו על דעת לאוכלו לפני שנגמר בישולו, (ואם נגמר בישולו ואינו ראוי לאכילה אלא ע"י טיגון מברך עליו ברכתו הראויה).

ברכה על פירות הנאכלים בצורה שונה

סוכר- קנים מתוקים שסוחטים ומבשלים מימיהם עד שיקפה וידמה למלח, מברך עליו שהכל, דאינו אלא זיעה בעלמא, ואף שנטעו מתחילה את הקנים על דעת לעשות מהם סוכר, מי"מ ל"דיון שאין על זה צורת פרי כלל, מברך עליו שהכל, וטעם נוסף שיברך שהכל משום שנשתנה ע"י האור ואין ניכר כלל שיצא מירק זה. וי"א שיברך בורא פרי העץ. ולמעשה יברך שהכל לכתחילה, דבזה ויצא לכל השיטות, ואם בירך בורא פרי העץ ואו בורא פרי האדמה, יצא **ויסוכר שלנו העשוי מבוריקע"ס** (סלק) יברך עליו שהכל, ואם בירך בורא פרי האדמה יצא. **ואם מוצץ את קני הסוכר** מברך שהכל, דלא עדיף מאילו סחט את הזיעה ושתאה, ואם בירך בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יצא. גם הלועס שורש הקרוי לאקריי"ץ מברך שהכל.

תבלינים וכדומה- פלפל וזנגביל יבשים ותגעלע"ץ (-צפורן) וכל כיוצא בזה כגון גלג"ף וציטווא (-סוגי בשמים), שאין דרך לאכולם אלא בתערובת מפני שאין הנאה באכילתם, אינו מברך עליהם כלום אם אכלם לבדם, ואם אכלם עם סוכר וכדו' מברך בורא פרי האדמה. ואם אכל פלפל וזנגביל רטובים מברך בורא פרי האדמה. וכן קנפ"ה (-קנמון) מברך עליו בורא פרי האדמה.

אגוז מושקא"ט מברך עליו בורא פרי העץ, ומי שיש לו שלשול ונותן מושקא"ט לתוך השיכר כדי שיעצור, אם אינו צמא ואינו שותה אלא לרפואה, מברך בורא פרי העץ על המושקא"ט ופוסר את השיכר שהוא טפל, ואם הוא שותה גם מחמת שהוא תאב לשיכר, מברך שהכל על השיכר ופוסר את המושקא"ט.

ברכה במוקם ספק- כתב הרמ"א שכל הפירות אם הם עיקר הפרי מברך בורא פרי העץ, ואם אינם עיקר הפרי מברך בורא פרי האדמה, ובמוקם ספק אם זהו עיקר הפרי, והיינו ספק שאינו יכול לברר, יברך בורא פרי האדמה, אם שהי' היץ נפטר בדיעבד בברכת בורא פרי האדמה, ומין שאינו יודע מה הוא ושמה ברכתו שהכל, יברך עליו שהכל, אמנם בספק מחמת חסרון לימוד לא יאכל עד שילך אצל חכם וילמדנו הלכות ברכות.

סימן ר"ג

ברכת בורא פרי האדמה

אין מברכים בורא פרי העץ אלא על פירות אילן שגזעו נשאר קיים משנה לשנה, אבל אם הגזע מתחלק כל שנה, אפילו אם השורשים נשארים משנה לשנה, מברך עליהם בורא פרי האדמה. ויש פירות שפללים על האילן, אבל מחמת שאינם חשובים מברכים עליהם בורא פרי האדמה או שהכל נהיה כדבריו. וכדלהלן.

על פירות הארץ מברך בורא פרי האדמה.

תותים הגדלים בסנה, וכן מאליע"ס (פטל), וכן מאוז"ש (בנותן) מברכים עליהם בורא פרי האדמה, כיון שהעלים יוצאים מהשורש וכלים בחורף וחוזרים ופורחים מהשורש, אבל תותים הגדלים באילן שמתקיים משנה לשנה כמו אלו שלנו מברכים עליהם בורא פרי העץ.
ופירות הגדלים בטעף העומא שגזעו ולא מהשורשים מברכים עליהם בורא פרי העץ, אף אם הענף שלהם דק.

פירות גרועים הגדלים באילן סרק שגדל מאיליו בלא זריעה ונטיעה, כגון תפוחים ואגסים קטנים הגדלים בעצי היער, שאינם ראויים לאכילה כשהם חיים אלא ע"י בישול וטיגון, ולכן אינם חשובים בכלל פרי אפי' בישלם, ומברך עליהם שהכל, אבל באילנות הגדלים ע"י זריעה ונטיעה, אפי' אם אינם טובים חיים, אם בישלם מברך עליהם בורא פרי העץ, או בורא פרי האדמה אם זה פרי האדמה.

ברומבעריין' וערפער'ט דעת המ"א והא"ר שיברך עליהם בורא פרי העץ, מפני שהענף מתקיים זמן רב, וכשלוקט את הפירות חוזרים וגדלים פירות נוספים מאותו ענף.

פאזימקע"ס הגדלים ביער (פרי בר, הדומה לתות שדה) מברך עליהם בורא פרי האדמה, ולא הגדלים בגינות נכון לכתחילה שיברך עליהם בורא פרי האדמה, ואם בירך בורא פרי העץ יאכל רק מעט כדי שלא תתבטל הברכה, ולא יאכל יותר.

פירות הגדלים באילנות קטנות אף שגבהם פחות מג' טפחים כמו יאגעדע"ש שחורים (אוכמניות), דעת המ"א וכמה אחרונים שיברך עליהם בורא פרי העץ, אך העולם נוהגים לברך עליהם בורא פרי האדמה, ואפשר בטעף העומא משום שאינם חשובים כ"כ פרי.

מיני יאגעדע"ש (מיני תותים) **וזורעויני"ס** שמוצצים המשקה וזורקים הקליפה, נחלקו האחרונים אם יברך בורא פרי האדמה או שהכל. אבל קאלינע"ס אף שגדלים באילן ודאי יברך שהכל כיון שאין האוכל ראוי כלל, ואפי' אם בולע עם הקליפה והגרעין, וגם הם אינם ראויים לאכילה כלל.

אגוזים קטנים הנלקטים בעצי היער, שהם טובים לאכילה, מברך עליהם בורא פרי העץ, וכן אגרע"ס אף שגדלים על קוצים נהגו העולם לברך עליהם בורא פרי העץ, אבל פרי אדום שנקרא האנפוטיין' הגדל על קוצים, או המינים הגדלים על אטדין הנקראים שלוי"ם קערשיין' (מין דובדבן), מברכים עליהם שהכל.

ענבי היס אע"פ שבישלם מברך עליהם שהכל, דהוי כפירות שמוצצינים אילני סרק, (ושטעני"ל נוס"ל (מין אגוז) שגדלים על עצי יער, לכוורה רומה לענבי הדס, וצ"ע. סק"א).

זנגביל' רטוב ברכתו בורא פרי האדמה, בין באכלו חי בין אר ירקחו בדבש, אבל יבש אם אכלו חי אין מברכים עליו כלל, ואם ירקחו בדבש ברכתו בורא פרי האדמה. ואם הוא מעין עד שאין הפרי ניכר, לדעת העמק ברכה מברך עליו שהכל, והביאור הלכה הקשה שכיון שכך הדרך למה לא יברך בורא פרי האדמה, וכן משמע בט"ז, ואולי כיון שאין דרך לכותשו כ"כ, איבד ברכתו הקודמת, וצ"ע. (ואם ירקחו עכ"ם אין בזה משום בישולי עכו"ם, כיון שהוא ראוי לאכילה, חי ע"י סוכר, אבל דבר שאינו ראוי לאכילה חי אף ע"י סוכר וירקחו עכו"ם יש בזה משום בישולי עכו"ם). וגם זנגביל' צלוי שאוכלים אותו לרפואה מברכים עליו בורא פרי האדמה כיון שנעשה ראוי לאכילה, אבל ציטוור' שנעשה לטעם ולא לאכילה מברך עליו שהכל. וכן פלפלין יבשים מרוקחים מברכים עליהם בורא פרי האדמה.

מרקחת של חזרת ברכתה שהכל ומשמע בפמ"ג שאפי' כשאוכלו חי אפשר שברכתו שהכל, אבל על מרקחת של רעטי"ך (צנון) מברך בורא פרי האדמה אפי' בעשוי מקליפות.

בשמים שחוקים המעורבים עם סוכר וכדו', אפילו אם אין ניכר בהם תוארם הראשון כלל (אפילו לדעת הרמ"א בסימן ר"ב), ואפי' אם הסוכר הרוב, מברך עליהם כברכת הבשמים, מפני שהבשמים הם העיקר והסוכר לא בא אלא למתק.

צנון אף שסופו להקשות כעץ אם אינו תולשו בזמנו, מברך עליו בורא פרי האדמה, כיון שנטועים אותו על דעת לאוכלו רך. וצנון שלנו שהוא מר ואין דרך לאוכלו בלי פת בחא"מ מצדד שיברך שהכל, אמנם הגרז"מ מוכיח מהחכם ועקב שיברך בורא פרי האדמה.

סימן ר"ד

ברכת שהכל

להלן יבואר על אלו דברים מברכים שהכל מפני שאין גידולם מן הארץ, או מפני שנתחלקק, או דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי, או מפני שאין זו דרך אכילתו, או מפני שאין חשיבות למין זה.

דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף, דגים וביצים, חלב וגבינה, מלח ומי מלח, מרק של בשר, וגובאי (חגב טהור), מברך עליהם שהכל.

כמהין (הנמצאים תחת הקרקע ונבראים מושמן הארץ), **ופטריות** (הגדלים על העצים), מברך עליהם שהכל.

מאכל שהתקלקל קצת- פת שעייפשה ונתקלקלה קצת מברך עליה שהכל, והנה לו אלו המוכרים כאן ברכתם האחרונה בורא נפשות, אך צ"ב אין יסטר בפת שעייפשה מחיוב דאורייתא של ברכת המזון, ואולי איירי רק באכל פחות מכדי שביעה שחיובו מדרבנן, אבל באכל כדי שביעה מברך ברכת המזון, וצ"ע למעשה. ופשוט שאם אכלתו כזו ממקום שלא התעפש מברך המוציא וברכת המזון. וכן **התבשיל** שאוונע צורתו והתקלקל קצת מברך עליו שהכל, ואם הפת או התבשיל אינם ראויים למאכל אדם, אין מברכים עליהם כלל. וכן **נובלות** והיינו תמרים שהתבשלו והתייבשו מהחום ונשתנו לגריעותא, מברך עליהם שהכל, ואם נפלו מהאילן קודם גמר בישולם, המ"א הביא מהב"ח שיברך שהכל, אך האחרונים תקפו דבשוע"ר ר"ב מביאר שבכל האילנות מברך בורא פרי העץ משיצאו פרי, ותיין מה שכתבנו שם.

לא נטעי אינשי אדעתא דהכי- קורא והיינו הרך של הדקל שנתווסף באותה שנה, ולולבי גפנים, ושקדים מתוקים שאוכלם רכים עם הקליפה ונהנה רק מהקליפה, מברך עליהם שהכל.

פירות האדמה שלא נגמר גידולם והם ראויים לאכילה, כגון תבואה שלא הביאה שליש (שתחה), מברך עליהם שהכל, ובשע"ז כתב שבגינותא מברך בורא פרי האדמה, ובמגן גבורים מצדד שאין לחלק בזה.
כריך חיה (שהיא טובה יותר לאוכלה מבושלת), וקמה של חמשת מיני דגן אפי' של שעורים, (אפי' יבששו את השיבולים שזה טוב קצת לאכילה), מברך עליהם שהכל.

שיכר תמרים, וכן שיכר שעורים (אפי' יש בו כזית בכדי אכילת פרס) ומי שעורים שזה צלול ועומד לשתיה, מברך עליהם שהכל.

עשבי המדבר שאינם חשובים וגדלים בלא זריעה, מברכים עליהם שהכל, אפילו אם הם טובים לאכילה, ואפילו לאחר שבישלם שזה מאכל שרים. אבל פירות הטובים למאכל, אפי' אלו הגדלים ביערות בלא זריעה, מברך עליהם בורא פרי האדמה, וכן אלו הנזרעים כגון שאלאטעין' (חסה) מברך עליהם בורא פרי האדמה.

שבת וכמון וכסבור, העשויים לטעם ולא לאכילה, בין רטובים בין יבשים, מברך עליהם שהכל אפי' אם ריקחם בדבש, אמנם שבת שלוק (ולכוורה היה כמון וסבבור) מברך על מימיו בורא פרי האדמה, והמ"א הקשה שגם על הנוף יברך אדמה.

דין קטניות- שיטת הט"ז שקטניות רטובים של שדות, שדרך הולמתין שיתייבשו ולאוכלם מבושלים, מברך עליהם שהכל אם אוכלם חיים אפי' כשהם רטובים, ואם בישלם מברך בורא פרי האדמה, אבל קטניות של גינות שהם גרויעים על דעת לאוכלם חיים מברך עליהם בורא פרי האדמה אפי' על השרביטין לבד, אבל דעת הרבה אחרונים שאין לחלק בין הקטניות ובכל גוונא יברך כשהם רטובים בורא פרי האדמה, וכן מנהג העולם. אמנם לענין השרביטין אם אוכלם בלא הקטניות, נחלקו האחרונים אם יברך האדמה או שהכל, על כן לכתחילה טוב שיאכלם עם הקטניות ויברך בורא פרי האדמה רק על הקטניות, ואם אירע שאוכל שרביטין לבד יברך שהכל.

מתי מברך הגפן ומתי שהכל

יין ברכתו בורא פרי הגפן. ולהלן יבואר באיזה אופנים אין למשקה שם יין ומברכים עליו שהכל.

חומץ- יין שהתחילו להחמיץ שריחו חומץ אף טעמו יין, מברך עליו הגפן, אך טעמו חומץ קצת עד שבני אדם נמנעים מלשתותו מחמת זה, ברכתו שהכל, וכתב המ"א שכיון כשאין אנו בקיאים בשיעור זה היטב לך מספק ישתה יין ויפטרנו בכריה ראשונה ואחרונה. וחומץ גמור אם הוא חזק והיינו חומץ שמבעבע כשמשליכים אותו על הארץ, אינו מברך עליו כלל, אבל חומץ שאינו חזק כ"כ, או שעירבו במים ונעשה ראוי לשתיה, מברך עליו שהכל.

יין או שמרים מעורבים במים- שמרי יין אם לא נתן עליהם מים מברך עליהם הגפן, מפני שיש בהם לחלוחית, יין, (ואף ששמרים מזיקים, אפשר דמזייר שמצץ רק הלחלוחית), ואם נתן בשמרים מים, ביניות שלהם שהיו חזקים, אם נתן ג' מידות מים ומצא ארבעה, והיין נעשה מענבים בלא מים, מברך הגפן, אך אם מצא פחות מארבעה, או שהיין נעשה מתחילה מצימוקים עם מים, מברך שהכל ובורא נפשות. ויינות שלנו שאינם חזקים כ"כ, אינו מברך הגפן אפי' באחד מארבעה, אלא משערים בשיעור שמוזגים יין באתו מקום. וכתב הרמ"א בשם האגור שאם היין הוא אחד מששה במים ודאי בטל, וכתב המ"ב דאין לדברי הרמ"א ביאור, שהרי לשו"ע אף בפחות מאחד מארבעה לא מהני אפי' ביניות שלהם, והאגור לא איירי בשמרים אלא יין, שבהם אם הוסיף ליין מים עד קרוב לפי שש, ויש לו טעם וריח של יין, והוא ראוי לשתיה כך, וכך דרך המזיגה באתו מקום, הוי יין גמור, וזאת לא אין דרך למוזג כך בטלה דעתו אצל כל אדם, ואם היין הוא רק אחד מששה, בטל ממנו שם יין אפי' אם יש לו טעם יין. ויין צימוקים שלנו שנתערב מתחילה בהרבה מים, אין שייך אח"כ מזיגה כזו, ואפילו בפחות מפי שש מתבטל ממנו שם יין. ובס"ר ועב"מ מ"ב ס"ק ט"ו מביאר היטב דין זה.

תמד (-שנותנים מים ע"ג החרצנים אחרי שסחטו את היין) אם עצרו את הענבים בקורה דינו כשמרים, אבל אם דרכו על הענבים ברגל, (שבאופן זה לא יוצא מהענבים מים הלחלוחית), אפי' אם נתן ג' מידות מים, ולא מצאם אלא מה שנתן או פחות, דינו כצימוקים ומברכים עליו הגפן, אם יש בזה טעם וריח של יין, ואי"כ היה במים ששה פפמים נגד החרצנים. וחרצנים של צימוקים מצדד בתשיב"ץ שאין דינם חרצנים אלא כמות מים ע"ג שמרים.

זגים של ענבים שלאחר שהוציאו את היין נתן עליהם תאנים (או שאר פירות) כדי לחזק כח היין ולהוסיף באדמימותו, אע"פ שהזגים הם הרוב, עיקר המשקה הוא מהתאנים, מפני שכבר יצא מהזגים עיקר הלחלוחית, ומברך עליו שהכל כמו על שיכר תאנים, (ומסתבר דדין זה הוא אפי' ברמי תלתא ואתי ארבעה או יותר), ולענין ברכה אחרונה יראה לשתות רביעית יין גמור ולפטור בעל הגפן גם משקה זה. ואין עושה עליו קידוש, אמנם לענין הבדלה אם זה חמר מדינה מבדילים עליו, ואפי' אם נעשה בלא תאנים מבדילים עליו אם יש לו טעם וריח, ואפי' אם הוא מחרצנים של צימוקים, ודבר זה תלוי באומדן הדעת בחזק טעמו וטוב ורחו.

ברכת המים- השותה מים לצמאו מברך לפניו שהכל, ולאחריו בורא נפשות רבות, ואף שאינו צמא ממש, אם החיך נהנה מהמים צריך לברך, אבל אם אין לו שום הנאה מהשתיה, ומגן שאינו צמא ושותה רק כדי להטריף לברכת המזון, או שיש לו ספק אם חייב בכרה אחרונה, אינו מברך, (וממילא אינו מצטרף לצימוק), ואי"כ החיך נהנה מהשתיה, ואם שותה כדי לשרות האכילה שבמנועיו (אחרי ברכת המזון) חשיב שותה לצמאו. ואם **נתתה אומצא** והיינו שנתקע דבר בגרונו ושותה מים כדי להעבירו, או ששותה מים כדי להוריד את המזון לפקטמו, אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו, אולם אם שותה שאר משקין שהחיך נהנה מהם או אוכל תחיתת פת, אף שאינו עושה זאת אלא כדי להעביר את מה שנתקע בגרונו, צריך לברך תחילה וסוף. כששותה מים **בבוקר לרפואה** לא יברך, ואם שותה גם לצמאו יברך.

האוכל או שותה לרפואה או באונס או באיסור

האוכל או השותה **לרפואה**, אם טעמם טוב (אף שאינו טוב כ"ס) והחיך נהנה מהם, אע"פ שאינו תאב להם כלל ואינו אוכלם אלא מחמת אונס חוליו, מברך עליהם תחילה וסוף, אבל אם הם רעים ואין לו שום הנאה, אע"פ שמתרפא מהם אינו מברך כלל.

אם אוססהו לאכול או לשתות, לדעת הרמ"א אין ע"פ שנהנה אינו מברך, וכן הסכימו הרבה אחרונים, וי"א מברך כיון שנהנה, והחיך אדם הכריע שאם אכל פת של שביעה יברך ברמב"ז שהיא מהתורה.

האוכל או שותה **דבר איסור מפני הסכנה**, או מאכל התר בזמן שאסור לאכול (כגון חולה ביוה"כ), צריך לברך תחילה וסוף, דמותר ומצוה לאכול כדי להציל את נפשו ואפילו באיסור שהוא מן התורה, אך אם נפשו קצה בזה א"כ אין החיך נהנה ממנו וא"כ לצר ברך.

דבש דבורים מברכים עליו שהכל.

תמצית שם עולם

לימוד תורה בשבת - איתא בחז"ל שהשבת היא בן הזוג של התורה, וכעין זה איתא בחז"ל שלא ניתנו שבתות אלא כדי לעסוק בהם בתורה. והיינו מפני שבשבת פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בתורה כראוי, וע"י לימוד התורה בשבת יקבל שר גם על המלאכה שעושה בימי השבוע, אבל אם גם כשיש לו פנאי אינו לומד אינו מקבל שכר על המלאכה, כיון שמינכר למפרע שלא היו לכבוד השי"ת, ויתבעו ממנו על הזמן שביטל לדברים אחרים, (וכן סתם אדם המבטל תורה, יתבעו ממנו גם על הזמנים שביטל להשיג הבלי הזמן, כיון שניכר שלא עשה כך לכבוד ד'), ועל כן צריך האדם להתחזק בכל כוחו לעסוק בתורה ובעבודת ד' בשבת, חוץ מהסעודה והשינה הנצרכת לבריאותו, ויותר יש חיוב לפועלים ובעלי בתים לעסוק בתורה מאלו שלומדים כל השבוע, ואין לקב"ה מנוחה אלא עם אלו שעוסקים בתורה, ועל האדם ללמוד באופן שהנלמד יהיה תפוס בידו, כדי שלא תשיגנו בושה וכלימה ליום הדין, שאומרים לו עמוד וערוך מקרא שקרית וערוך משנה ששנית. (פרק ה').

התבוננות מוקדמת שלא יבוא לידי חילול שבת - כתיב "שמו את יום השבת לקדשו", באה התורה להורות שצריך להתבונן אפי' בתחילת השבוע לסדר את ענייניו כדי שלא יגיע בסוף לידי חילול שבת, דבערב שבת גופא לפעמים כבר לא מועילה הזריזות, (ויש געלונים שיוצאים מאוחר באופן שמצוי שגייעו לחילול שבת), וכשם ששמירת שבת גורמת לברכה ועשירות, כך חילול שבת גורם שיפסיד נכסיו, אף נכסים שלא הגיעו ע"י חילול שבת, ואפי' באיסור שבת מדברי קבלה מצוי שגורם שיתמוטטו נכסיו (מלבד העונש השמור לו לעולם הבא אם לא עשה תשובה). (פרק ו').

גודל זכות האנשים המזהירים על השבת - נכון לכל ירא וחרד לפקח ולהזהיר ולדרוש על ענייני שבת שלא יכשלו בהם, ואפי' מי שזוהר בעצמו, אם יכול למחות ואינו מוחה הרי הוא נתפס בעוונתו, ואפי' חכמי התורה ישתדלו בזה (שהרי אפי' משה רבינו ע"ה נתבע לפי ששהה מללמד פרשת שבת), וכמה גדולה זכות המזהירים לסגור החנויות והמרחצאות ולהדליק הנרות בזמנם, (ונכון לטכס עצה אף לחזק דבר זה כי כח היצר גדול בזה), ואפי' יבוזהו על כך לא יחוש לזה כי שכרו גדול יותר, והוא מציל את בני מלך מלכי המלכים שלא תיכרת נפשם מארץ החיים, ועיקר החורבן היה בגלל חילול שבת, ואם אין שומעים לו בלשון רכה אל יחוש ממה שלפעמים בא לידי מחלוקת, וזכות המזוז גדולה וזוכה לבנים תלמידי חכמים, ונתפשט המנהג שיש המודיעים לעם זמן שבת, וזכות הרבים תלויה בהם. (פרק ו').

שער החפץ

עיקר חפץ ד' הוא חסד - כתיב "כי כה אמר ד' וכו' ובחרו באשר חפצתי", והנה עיקר חפץ ד' מן האדם הוא בענין חסד וכמבואר בכמה פסוקים, וענין חסד כולל הרבה דברים כמבואר באהבת חסד חלק ב', והוא דכתיב "ובחרו" היינו שיתדבק בדרך זו כל ימיו (כמי שיש לו בן שדואג לו כל ימיו), וטוב שיהיה לו גמילות חסדים קבוע בביתו שלא יחסר יום ממצות חסד, ואם יש לו מומן ואין לו זמן יחפש איש נאמן

ויתן לו המעות לעסוק בהם בגמילות חסדים, ואם אין לו מומן יעשה גמילות חסדים בגופו ויזרו אחרים לזה, ולעת זקנותו ישית עצות בנפשו לעשות צוואה אף יתנהגו בנכסיו אחר פטירתו, וקרוביו מעצמם על פי רוב לא יתעוררו אף לזכות נשמתו, כי החי אינו מרגיש בצער הנפטר מהמטטינים והמוקטריים. (פרק ז').

זכות צדקה וחסד מסייעת להוליד בנים, אם אין דברים המעכבים - הנה כל אדם צריך להתחזק בצדקה וחסד, אמנם אלו שאין להם בנים צריכים להתחזק בזה ביותר, ואפי' מי שודאי אינו עתיד להוליד, מ"מ צדקה וחסד הרי הם תולדות נפשו והיו לו לשם עולם, ומי שיכול להוליד הרי זה סגולה לבנים ממש, וגם שמירת המשפט והיינו שישמור עצמו הוא ואשתו בכל כוחם ממומן אחרים, זה ג"כ סגולה ללידת בנים, אמנם אם יש בידו עוון חילול שבת במזיד או שאר עבירות שעונשם כרת דהיינו שימיו נכרתים וימות בלא בנים, אין ראייה שהצדקה מועילה בטל עונש הכרת, אבל אם עשה תשובה, אז תשובה ויהי"כ תולים ויסורים ממרקים, ואז תועיל לו הצדקה וחסד לזכות לבנים אף לפני שנמרקו עוונותיו לגמרי ע"י היסורים. (פרק ח').

שער החזקת התורה

גודל חיוב ומעלת ושכר לימוד התורה - הנה לימוד התורה הוא מצות עשה דאורייתא, דכתיב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", ועיקר בריאת האדם היא כדי שייגע עצמו בתורה, ולא במצוות או בשיחה של מצוה, (וממילא כיון שהאדם בעולם המעשה הוא מוכרח לקיים מה שלמד, וכן לדבר בפנייני המצוות כדי לבוא לידי קיום), וכל תיבה שהאדם לומד הוא מקיים מצוה, ואמר הכתוב "להנחיל אוהבי יש" והיינו שצ"י התורה האדם מגיע לידי אהבת ד', ואף שלומד בכל יום אלפי תיבות שהם מצוות ת"ת, מ"מ הקב"ה שהוא בלי גבול יש לו כדי לתת כ"כ הרבה שכר. והנה כל אדם משתוקק להבנה יותר ממה שהגיע, והקב"ה עצמו אף שהוא מקור החכמה לומד ג"כ את התורה בכל יום, ולומדה בפנימיותה, כי כל ענין בתורה מ כיון כנגד עניינים עליונים, והאדם הלומד תורה הוא מעורר את שרשה העליון, וזו זכיה גדולה לאדם שבעת לימודו הקב"ה לומד איתו ג"כ. (פרק ט').

עמל התורה - כתיב "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים", והיינו שכמו שחמור הולך יום ולילה, ואינו לן בבית אלא בין התחומין, כך תלמיד חכם מייגע עצמו בתורה יום ולילה, ואינו נח, אלא כשמסיים מסכת עושה יומא טבא, וכיון שנפש קצת חוזר לעמל יום ולילה במסכת חדשה. ואיתא בתנא דבי אליהו "לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא", והיינו שכמו שהשור חרש כדי שהאדמה תוציא פריה, והחמור נושא את התבואה, כך האדם מתחילה צריך להתייגע להבין, ואח"כ צריך לחזור כדי שלא תישכח ממנו, ולא יחשוב שגדולים ממנו כבר ביררו את הסוגיא ומה יכול לחדש בה, כי לכל אחד יש חלק מיוחד בתורה, והפסוק ממשיך "ויט שכמו לסבול", והיינו שכמו שסוחר שזונדמן לו רווח גדול וצריך לשם כך זמן מסוים לנהוג כעני, והוא מעודד את עצמו כדי שיוכל לסבול זאת ע"י ראת הרווח הגדול שהרויח, כך על האדם להתרצות באופן הפחות מאד שיש במאכל ומשתה ודירה, ואז ישיג חלקו בתורה, וכיון שנפשו הטבעית גועלת בזה, יתבונן תמיד בנועם הנצחי שיהיה לו עבור התורה

והמעשים טובים, ועל ידי זה לא תהיה עבודת ד' עליו למשא, וכן מציינו שדוד המלך ע"ה השתוקק ע"י "שבתי בבית ד' כל ימי חיי" לזכות "לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו", ואמר "אחת שאלתי" שאף ששאיפות האדם משתנות לפי המושגים שלו, מ"מ דוד המלך ע"ה גם כשהיה רועה צאן וגם כשהיה מלך זה היה חפצו, ומזה ילמד האדם שעיקר בקשותיו תמיד יהיו לזכות לתורה ולעבודה. ואמר "שבתי בבית ד' " דהנה מצוי שיש לאדם זמן פנוי באמצע היום ואינו יכול ללמוד בביתו ומתבייש ללכת לבית הכנסת, אך צריך שכמו שדוד לא התבייש ללכת לבית ד', גם האדם לא יתבייש לעשות כך, כי אנו עבדי ד' ואנו מתכבדים שזכינו לשרת ולעשות רצונו, ובבית המדרש יש הצלחה גדולה יותר בלימוד, וכדאיתא ביו"ט דעה שכל הלומד בביהמ"ד לא במהרה הוא שוכח. (פרק י').

גודל ענין חשבון הנפש - איתא בחולין ק"ח ששמואל אמר שהוא חומץ בן יין לגבי אביו, מפני שהוא מסייר נכסיו פעם אחת ביום ואביו היה מסייר פעמיים, ושמואל לטעמיה דאמר האי מאן דסייר נכסיה בכל יום משכח איתרא. ביאור הדברים הוא דכונת הגמ' הוא לענין חשבון הנפש, שע"י חשבון הנפש האדם מוצא במה הוא יכול לתקן עצמו יותר, ואבוא דשמואל שהיה חסיד ביותר עשה זאת פעמיים ביום, ושמואל שהיה קטן ממנו היה מתבונן פעם אחת ביום, וגם המשך הגמ' שם הוא על התחבולות שהיו עושים נגד היצה"ר מכח שהיו מחשבים מתחילה אף להתגבר עליו. והנה אם נתבונן על מצבנו הרוחני נמצא שמצבנו ירוד מאד, בידיעת התורה, ביראת שמים, בהזכרת השמות הקדושים בתפילה שלא בכונה (שהוא עוון פלילי), ובביטול תורה, ומרוב הטרדות אנו שוכחים מה העיקר בעולם הזה, ואין עצה אלא רק לקבוע כל יום או לפחות פעם בשבוע, להתבודד בחדרו ולהפנות מטרדותיו ולחשוב עצות בנפשו אודות ענייני אחריותו באיזה אופן לתקן את עצמו, כי אחרי מותו יהיה לבדו ולא יוכלו לסייע לו אשתו ובני ביתו, ויבוא בדין על כל דיבוריו אפי' על שיחה קלה שבין איש לאשתו, ומה עשה בכל שעה בחייו, והמעשים הטובים שעשה יחבנו אם עשאל לכבוד ד'. ועלינו ללמוד מזריזות האנשים הפשוטים למלאכתם, א"פ שאין זה אלא לחיי העולם הזה, כ"ש אנו כמה עלינו להיות זריזים בתורה ותשובה שזה נ"מ לחיי עולם. (פרק י"א).

קיום מצות "ואהבת את ד' אלוקיך" ע"י קדושת התורה - הנה באמת צריך להבין אף אפשר לצוות על אהבה שהיא דבר התלוי בלב, והביאור דאמר חז"ל שהקיום של "ואהבת" מגיע ע"י "והיו הדברים וכו' על לבבך", והיינו שע"י התורה האדם מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו, והיינו שע"י ראת החכמה בלי תכלית שיש בתורה, והחכמה והתבונה והיכולת בלי תכלית שיש בכל היצורים בשמים ובארץ, ממילא ירצה האדם להדבק בו, וע"י שיתבונן כמה הוא בריה שפלה, ובורא העולם מגודל ענוותנותו קורא לו לקיים רצונו כדי להיטיב לו באחריותו, ממילא ירצה בכל נפשו להתדבק בו, ובעוונותיו הרבים אנו קורין בכל יום ואהבת וכו' ואינו מתבוננים להגיע לאהבת ד', ובקריאה לבד אין יוצאים ידי חובה, כי הקריאה היא כדי שידע מה עליו לעשות, ועוד יש לידע שאין די להמליך את הקב"ה על כל העולם, אלא צריך להמליכו גם על עצמו, ולקבל על עצמו בקיש עול מלכות שמים ועול מצוות. (פרק י"ב).

מבחיני 'לדעת'

חדש

בסייעתא דשמיא יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים 66 חוברות.

עלות כל חוברת 10 ₪ בלבד.

עלות סט 50 ₪ בלבד.

כמו כן ניתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה, על הלכות שבת, והלכות המועדים.

המכירה בנקודות המכירה.

לפרטים 052-7692282

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com

בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 400 ₪ ברשת 'פה גוף', 100 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'פה גוף'.

תמצית ארחות צדיקים

שער התשובה

סוגי התשובה - א' תשובה הבאה - שמגיע לידו נסיון דומה לראשון והוא נמנע מהעבירה, וזו תשובה שלימה. ב' תשובה הגדר - שהוא עושה גדרים כדי להמנע מהעבירה, וע"ע בזה להלן. ג' תשובה המשקל - שהוא ממועט בהנאתו ומצטער כנגד מה שנהנה בעבירה. ד' תשובה הכתוב - שהוא מקבל עליו צער כפי העונש האמור בתורה, ומצינו בתלמוד שהיו רגילים בתענית אפי' על חטא קל מאד.

איך יגדור האדם את עצמו מהעבירה - מצינו בחסידים גמורים שהיו גודרים עצמם מעבירה, ומצינו שאברהם היצר השלים עימו ולא היה צריך להלחם בו, אבל דוד שראה שהיצר קשה וצריך להלחם בו בכל יום ואינו יכול לו, עמד עליו והרגו, י"א שהרגו בתענית, וי"א שפרש מן האשה לגמרי, וכל אחד צריך לגדור גדרים כפי שהוא מכיר את עצמו שיש לו איזה תאוה, והראש לכל הגדרים שישמור עיניו ממה שאינו שלו, שע"ז ליבו שמור, ונמצא כולו שמור. והגדר המועיל הוא מיעוט התענוגים וההנאות באכילה ושתיה, ויהנה רק מריח טוב ומרחיצת חמין, ומאכלו המועט יהיה מתוקן ומתובל יפה כדי שהמעט יועיל לו, ויניח מעט מהשלמת תאוותו, ולא ישתה יין כי אם מזוג, ואין צריך לומר שלא יאכל דבר המזיק לו, שזו עצת היצר להסיתו לדרך המות, וכן בכל ההנאות לא ימלא כל תאוותו, כי אחרי שהתרגל למלא תאוותו, היצר מסיתו לעשות איסור קל, ואח"כ איסור חמור, אבל לא יענה את נפשו כי זה גורם שלא ילמד תורה כראוי, והפסדו מרובה משכרו, ויתענה לפי הצורך אא"כ זה יגרום לביטול תורה ומצוות. והתענית יש בה ב' טובות, א' התענית מכפרת, ב' ע"ז נמנע מלעבור עבירה כדי שלא יצטרך להתענות, וזה גדר גדול לכל העבירות שרגיל בהם, שיקנוס את עצמו לתת צדקה או לצער גופו, וע"ז ימנע מהעבירות.

כח התשובה - העושה תשובה וחוזר לסורו לעולם יכול לעשות תשובה, אך יש להחמיר בזה יותר מבתשובה הראשונה. מי שהיה רשע כל ימיו ועשה תשובה, הקב"ה מקבלו, ולא עוד אלא שאם עשה תשובה מאהבה זדונות נעשים לו כזכויות, ואם עשה תשובה מיראה נעשים לו כשגגות. גם אותם שאין להם חלק לעוה"ב ונדונים בגיהנום לדורי דורות, או המחטיאים את הרבים, אם עשו תשובה נרצית תשובתם, וכדמצינו באחאב ומנשה.

כמה צריך האדם לצער עצמו לצורך התשובה - כל עבירה יש לה שיעור אחר של צומות וצער שצריך החוטא לצער עצמו, (ומפרט השיעור בענייני עריות, רוצח, משומד, שנבע לשקר או מעל בחרם, שחוק וקלות ראש בבית הכנסת, גניבה וריבית, מסירה, רכילות, הנה חבירו או ציערו, חלול ד'), והכל לפי ענין האיש כמה יכול לסבול בענין התשובה, ומי שהוא חלוש והוא בעל תורה יש להקל עליו במיני התעניות והצער, יוסיף על לימודו, ויעשה חסד ואמת וכו', ויתענה לכל הפחות יום אחד בשבוע ובאותו היום יפנה עצמו מכל דבר וכו'.

חילול ד' הוא עוון גדול מאד, ות"ח שמזלזל באיזה דבר שאין גופו עבירה הרי זה חילול ד', מפני שבני אדם לומדים ממנו ומזלזלים אף בגופי העבירות, וצריך האדם להזהר מאד בכל מעשיו שלא ילמדו ממנו להקל ולזלזל, ואמרו חז"ל נח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא, ואמרו אם אדם רואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירים אותו וילבש שחורים וכו', ואין הכונה ח"ו שהותר לו לעבור שם העבירה, אלא שע"י מעשים אלו לבו ישתבר וימנע מן החטא. ואמרו כל העובר עבירה בסתר ראוי לו שלא בא לעולם, וכאילו דוחק רגלי שכינה.

דרך בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר, וככל שבושים במעשיהם זכותם מרובה ומעלתם מתגדלת, (אך חטא גדול להזכיר לבעל תשובה מעשיו הראשונים), ועל בעל תשובה לדרוש במעשים טובים, ולהתרחק מהעוה"ז.

שער התורה

כתר תורה - בשלושה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות, כתר כהונה זכה בו אהרן, כתר מלכות זכה בו דוד, כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל כל מי שירצה יבוא ויטול. וכתר תורה גדול מכתר כהונה ומכתר מלכות, ואמרו חז"ל "יקרה היא מפנינים" מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים. ומי שנשאו לבו ללמוד תורה כראוי ולהיות מוכתר בכתרה של תורה, לא יסיח דעתו לדברים בטלים, ולא ישים אל לבו שיקנה תורה עם עושר וכבוד כאחד, אלא כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ואם יחשוב שיקבץ ממון ואח"כ ילמד, אינו זוכה לכתרה של תורה, אלא צריך לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, ויקיים מ"ח קנייני תורה. ואין התורה נקנית לא לגסי הרוח ולא למי שמרבה בסחורה. והאדם לומד בתורה חכמה ודרך ארץ ועונה וצניעות וכל המעשים הטובים, ומן השמים עושים לו צרכיו, והתורה משמרתו ומגדלתו ומרוממתו, וזה בעולם הזה, אבל לעולם הבא: "עין לא ראתה אלוהים זולתך".

תלמוד תורה כנגד כולם - תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה, והיינו שמי שלומד על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ומפני קביעותו בתורה אינו יכול לקיים כל המצוות, ובשעה שאינו לומד עושה כל מה שיכול לעשות, שבזה מראה דעתו שחפץ בעשיית המצווה. אבל מי שהולך בטל פעמים רבות, והיה יכול לעשות אז מצוה ואינו עושה, או שעושה מצוות בלא לדקדק בהם כראוי, על זה לא נאמר תלמוד תורה כנגד כולם.

חיוב הלימוד התמידי - צריך הלומד להיות זריז וזהיר ללמוד בלי הסח הדעת, ולא לחשוב בשום דבר אחר כי אם בשמועתו, וילמד תמיד יומם ולילה, ואף כשהוא הולך בדרך או שוכב במיטתו, ואם אינו יכול ללמד בפה יחשוב ללבו על שמועתו, ויהא דעתו על לימודו שלא יסיח דעתו מלימודו, ואז קיים והגית בו יומם ולילה. ומי שמפנה לבו לבטלה מיד הוא שוכח מה שטרח כל ימיו. ואם לא היה האדם שוכח מה שלמד היה לומד את כל התורה ואח"כ הולך בטל, והבטלה מביאה לידי שעמום ולידי עבירה. אבל כשהאדם לומד התורה מביאה לידי מעשים טובים, כי כאשר הוא עוסק בתורה והוגד לו עונש העבירות וזכות המצוות, אז נותן אל לבו לעשות הטוב, ויגיעת התורה משכחת ומונעת אותו מן העון.

תורה לשמה - יש לכל אדם לכונן מעשיו לשם שמים, ומצינו באלישע בן אבויה שבגלל שלימדו אביו תורה שלא לשמה אלא לשם כבוד, לסוף נהפך למין. ואעפ"כ לעולם ילמד אדם אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והלומד ויגע בתורה לשמה מגלים לו דברים שלא היה יכול להשיג בעצמו. והלומד ואינו מקיים מה שלמד הרי התורה נעשית אצלו כזונה, והמורה הוראות ואינו עושה אין דבריו מתקבלים, ולא המדרש עיקר אלא המעשה.

סדר מסירת התורה והחיבורים שנתחברו לאורך הדורות - כל המצוות שנתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו, וזוהי תורה שבעל פה, ומשה כתב את כל התורה בכתב ידו קודם שמת, ונתן ספר לכל שבת וספר אחד נתנו בארון, ואת פירוש התורה לא כתב אלא לימוד לזקנים ולהיושע ולשאר כל ישראל, ומימות משה ועד רבי יהודה הנשיא היה הנביא או ראש בי"ד כותב לעצמו מה ששמע מרבותיו ומלמדו ברבים, וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כוחו מה ששמע, וכן היו כותבים דברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במידה מי"ג מידות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכשראה רבי יהודה הנשיא שהתלמידים מתמעטים והולכים והצרות מתחדשות ובאות והיתה תורה משתכחת מישראל, אז חיבר המשניות להיות ביד כל אחד ואחד, כדי שילמדו במהרה ולא ישתכחו. וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולימדו המשנה ברבים, והיו לפניו גדולי החכמים שקבלו ממנו, ועמם אלפים ורבות

משאר החכמים. ותלמידיו של רבי יהודה הנשיא גם כן חיברו חיבורים כמו ספרא וספרי ותוספתא וכו', לבאר ולהודיע עיקרי המשנה. והאמוראים היו להם מחלוקות בפירוש המשניות והביריות והתוספתות, וריו"ח חיבר את התלמוד ירושלמי בארץ ישראל, קרוב לג' מאות שנה אחרי החורבן, וכמאה שנה אח"כ חיבר רב אשי בבבל את התלמוד בבלי, וענין התלמודים הוא לפרש דברי המשנה וביאור עמקותה, ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבנו הקדוש ועד חיבור התלמוד, ומשני התלמודים והתוספתא וכו' יתבאר האסור והמוותר, הטמא והטהור, החיוב והפטור, הפסול והכשר, כמו שהעתיקו איש מפי איש עד מפי משה רבנו זכורנו לברכה מסיני, וכן יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סייג לתורה, וכמו שכתוב בתורה ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו בי"ד של כל דור, דכתיב "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קבלום ממשה, ודנו בהן בית דין של אותו הדור במידות שהתורה נדרשת בהן, ופסקו אותם הזקנים וגמרו שהדין כך הוא, הכל חיבר רב אשי בתלמוד, מימות משה ועד ימיו. ואחר בית דינו של רב אשי, נתפזרו ישראל בכל הארצות, ונשתבשו הדרכים, ולא למדו תורה אלא יחידים בכל עיר ומדינה, והם היו ועוסקים בתורה, והם היו מודיעים דרך המשפט היאך הוא. ואח"כ עמדו הגאונים והוציאו לאור תעלומותיו של התלמוד וביארו ענייניו, וכתבו תשובות לשואלים על דברים קשים שבתלמוד, וגם הגאונים שבכל דור חיברו חבורים לבאר התלמוד, וחיברו גם ספרי הלכות פסוקות לצורך השעה למי שאינו יכול לירד לעומקו של תלמוד. והרמב"ם כלל כל התורה שבעל פה בספר אחד בלשון קלה, וכן עוד רבנים חיברו חיבורים כמו הרוקח והיראים וכדו', כי ראו שנתמעט בעוונותינו הרבים ידיעת התלמוד, ואין אדם יכול לידע אם לא מתוך ספר פוסקים. ורש"י שראה בימיו מיעוט הלבבות נתעורר לבו לפרש התלמוד, ללמד בני ישראל דעה. ואחר כך עמדו יוצאי ירכו ושאר רבנים, ופלפלו לפיכך גדול עד שחיברו התוספות, ואחר כך בעוונותינו הרבים רבו הצרות ונתמעטו הישיבות, ובאו גדולים אחרים וקיצרו התוספות ההן כדי להקל את הלימוד.

חובת החזרה - כתיב "ושנתם לבניך" שיהו דברי תורה מיוחדים בפיו שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר אלא אמור לו מיד, וזה לא שייך אלא ע"י הרבה חזרות, ואיתא בגמ' תנא מניה ארבעין זמנין ודמי לה כמאן דמנח בכיסיה, וזה נאמר על דין קל מאד שהיום לא היו חוזרים עליו יותר משתי פעמים, ויש ראיות גדולות ברורות בכמה מקומות בתלמוד, שהיו כולם רגילים בחזרה, וזה היה עיקר לימודם, ולכל אחד היה לו סכום מנין כך וכך פרקים ליום, וכשהיו טרודים ביום אז היו פורעים לילה, וכל שלושים יום היו חוזרים לתלמודם. וכן עשו בצרפת שהיתה תורתם אומנותם והיו חוזרים תמיד, וכדאיתא בגמ' לעולם לגרוס איניש ואף על גב דמשכח, ואף על גב דלא ידע מאי קאמר. עוד איתא מעיקרא לגמור איניש, והדר לסבר. ואלו הרוצים היום ללמוד רק בעיון ופלפול לפני שיודעים צורת התלמוד א"כ אין יצליחו, ולא מגיעים ע"י לידיעת התורה, וע"י עלולים להכשל בדברים רבים מחוסר ידיעה, ובהוראות לא נכונות, ורבים פורשים מן הלימוד מרוב טורח השמועות והדקדוק שאומר על פה, ונעשית עליהם ההלכה כמשא כבד ולא יוכלו עוד להביט בה, ומתוך כך עוסקים בשאר דברים ואין להם יראת שמים. ואיתא בגמ' שמי שנכשל בעבירה אחת ונתחייב מיתה לשמים, אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא שני דפים וכו', ומבואר שרוב הגירסא הוא עיקר, כי אם היה הפילפול עיקר היה צ"ל שאם היה רגיל להקשות קושיא אחת יקשה שתי קושיות. וכן מבואר בגמ' שאנו כאצבע בקירא לסברא, והא דאיתא ששואלים אדם בעת שנכנס לדין אם לפלל בחכמה, היינו הקושיות והתירוצים שבגמ', או על הקושיות המתעוררות בעת הלימוד, אבל אין הכונה שישב כל היום לפלפל, כי אז כשישאלו אותו ביום הדין מה קרית מה שנית תשיגהו בושה וכלימה.

מבחנים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם'

שבש תשפ"ד

לראות
מבחנים שבועיים
בדף היומי מערב החתומות חסד
0737-289-669

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומענדלים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

מבחן 97 פרשת יתרו

מסימן ר"ב סעיף ה' עד סוף סעיף י"ד
משנה ברורה

מה מברכים על דבש הזה מהתמרים ושאר מי פירות (לא כולל יין ושמן)?
א' שהיכל נהיה בדבור.
ב' בורא פרי העץ.
ג' על דבש תמרים בורא פרי העץ, ועל שאר מי פירות שהיכל.

מה מברכים על סופי ענבים שאינם מתבשלים לעולם?
א' בורא פרי העץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' שהיכל נהיה בדבור.

ביאזה אופן מברך בורא פרי העץ על מים שבישלו בהם פירות (להלכה)?
א' בכל אופן.
ב' בפירות שיש דרך לכבשם.
ג' בפירות שרוב איצתם ע"י בישול ונטעו את האילן על דעת כן.

על מה כתב השלחן ערוך שירא שמים לא ישותה זאת אלא בתוך הסעודה?
א' מים שבישלו בהם פירות.
ב' מים שירית תאנים וצימוקים.
ג' יין העשוי מצמוקים שיש בהם לחלוחית, והוציא את הצימוקים.

פירות שטוב לאוכלים חיים ומבושלים, ודרך לאוכלם בשני האופנים, מה מברך עליהם?
א' בורא פרי העץ.
ב' כשהם חיים בורא פרי העץ, וכשהם מבושלים שהיכל נהיה בדבור.
ג' כשהם חיים שהיכל נהיה בדבור, וכשהם מבושלים בורא פרי העץ.

פירות העץ שדרך לאוכלם חיים ושיגנם בשמן או בדבש, מה מברך עליהם?
א' שהיכל נהיה בדבור.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' בורא פרי העץ.

מה מברכים על אוזן רך שלא נמר גידולו ובישלו אותו בדבש?
א' שהיכל נהיה בדבור.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' בורא פרי העץ.

פרק ט' "והמצות עשה" פ"י "וכעין פסוק זה"
שם עולם

מה היחידוש בפסוק "להנחיל אוהבי ישי"?
א' שאף שכל מילה בתורה זה מצוה בפני עצמה, יש לקב"ה מספיק שכי לתת על כל זה.
ב' שאוהבי השם יש להם את כל הטוב שבנועם גם בעולם הזה.
ג' שהשומרים שבת כראוי מקבלים נחלה בלי מיצרים.

מדוע נאמר על התורה "ויש שמך לסבול", והרי התורה מתוקה מדבש?
א' מפני שהתורה מתשת כוחו של אדם.
ב' מפני שבשבילי לזכות לתורה צריך האדם להתנהג באופן הפחות במאכלו ובמשקלו ודירתו.
ג' הכונה שעד שיכיר את אור התורה יסבול את הקושי, כמו שאמרו חז"ל כל ההתחלות קשות.

מבחן 96 פרשת בשלח

מסימן ר' סעיף ב' עד סיימן ר"ב סוף סעיף ד'
משנה ברורה

מי שעונה לזימון ואח"כ ממשיך לאכול, עד מתי מפסיק הסעודה?
א' עד שסיימו לומר ברוך שאכלנו משני.
ב' לשי"ע עד שסיימו לומר ברוך שאכלנו משני, ולרמ"א עד הזן את הכל.
ג' לשי"ע עד הזן את הכל, ולרמ"א עד שסיימו ברכת המזון.

מי זימן, בעל הבית או האורח?
א' האורח, ואם בעל הבית רצה הוא יכול לזמן בעצמו.
ב' דווקא האורח.
ג' דווקא בעל הבית אח"כ האורח גדול ממנו.

מתי מצוה לתת לכהן לזמן?
א' תמיד.
ב' מצוה לתת לכהן לזמן, אח"כ הישראל חכם והכהן עם הארץ שאז אין להקדימו בגלל הכהונה.
ג' המצוה היא רק כשהכהן תמיד חכם.

כיצד ינהג מי שנותנים לו לזמן?
א' ראוי לסרב מצד ענה.
ב' אסור לסרב אפילו בלי כוון.
ג' אם מזמנים על הכוון אין לסרב, וגם בלי כוון אין נכון לסרב.

פרי שהוא מר ואינו ראוי לאכילה כלל בגלל שלא גדל מספיק, ובישלו ומיתקו ע"י האור, מה מברך עליו?
א' אינו מברך כלל.
ב' בורא פרי העץ.
ג' שהיכל נהיה בדבור.

גרעונים מתוקים שאוכל אותם אחרי הפרי, האם צריך לברך עליהם שהיכל?
א' כן.
ב' לא.
ג' לפי השולחן ערוך צריך, ולפי מה שכתבו הרבה אחרונים אין צריך.

שמן זית ששתאו כמות שהוא, מה מברך עליו?
א' בורא פרי העץ.
ב' שהיכל נהיה בדבור.
ג' אינו מברך כלל.

פ"ז "ומה שאמר הכתוב" עד פרק ט' "והמצות עשה"
שם עולם

מדוע אמר הכתוב "ובחרו באשר חפצתי" על ענין עשית החסד, ולא אמר ונעשו אשר חפצתי?
א' להורות שהאדם צריך לעשות חסד מתוך רצון ובחירה, ולא מתוך הכרח נמצא חובי.
ב' להורות שהחסד טוב מבנים ומבנות, רק כאשר ידבק בדרך זו כל מיני.
ג' להורות שאם אין לו יכולת לעשות זאת בעצמו, יבחר אדם אחר שיעשה חסד משלו.

אלו דברים מנה רבינו (שם עולם פרק ה') שהם מועילים ללידת בנים ובנות ממש?
א' צדקה, חסד, ומשפט (לשמוע על עצמו ממנו חבירו).
ב' תורה, וחסד.
ג' חסד בעיקר כגון שאין להם בנים, ושמירה מיוחדת שלא להכשל בעונות שיש בהם כרת.

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם'

שבט תשפ"ד

לראות
מנחם שמואל
ד"ר חיים מעריב, חתן אגודת חסד
0737-289-669

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ן ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ובעמודות 'דברים פלוס' (לדעת)

מבחן 99 פרישת תרומה

מסימן ר"ד סעיף ג' עד סימן ר"ה סוף סעיף א'
משנה ברורה

עד כמה אפשר לתת מים בין וברכתו בורא פרי הגפן?
א' עד קרוב לפי שש, ובכדי שיש בו טעם יין ודרך לשתותו במזיגה כזו.
ב' עד קרוב לפי ארבע.
ג' עד קרוב למחצה.

השווה מים בבוקר לרפואה, האם מברך?
א' לא יברך, ואם שותה גם לצמא יברך.
ב' יברך שהכל נהיה בדבריו.
ג' לא יברך, וראוי לתת סוכר במים כדי שיוכל לברך.

מתי יברך על מה שאוכל לרפואה?
א' רק אם הוא תאב לאוכלם והיה אוכלם גם ללא הרפואה.
ב' אם טעמם טוב והחירך נתנה חמם.
ג' גם אם אין לו תנאה מברך בגלל שהרפואה נחשבת תנאה.

האוכל מאכל של איסור מפני הסכנה, האם מברך עליו?
א' כן.
ב' דבר שאסור בעצמותו לא יברך, אבל חולה האוכל ביום הכיפורים יברך.
ג' ברכה ראשונה לא מברך, אבל ברכה אחרונה מברך.

מה מברכים על דבש דבורים?
א' שהכל נהיה בדבריו.
ב' כאשר הדבורים מוצצים מי פירות הדין תלמי במחלוקת לגבי דבש תמרים.
ג' אין מברכים עליו כיון שהוא מתוק מאד.

מתי דבר שניתן לטעם נחשב עיקר לעינוי הברכה אף שהוא מיעוט בתערובת?
א' דווקא בה' מיני דגן.
ב' בכל אופן הולכים אחר הרוב.

מה עדיף לעשות כאשר יש דבר שהוא מסופק מה ברכתו?
א' יברך עליו שהכל, ואין ענין לאוכלו בתוך הסעודה.
ב' יברך עליו שהכל, ואם הוא דבר שיכול לפוטרו בתוך הסעודה עדיף טפף.
ג' אסור לברך עליו שהכל, ומותר לאוכלו רק בתוך הסעודה.

פרק י"א 'והנה באמת' עד פרק י"ג 'והנה ידוע'
שם עולם

על איזה דבר התאונן ר' ישראל סלנטר בעינו קריאת שמע?
א' שאנו ממליכים את הקב"ה על ד' רקיעים וד' רוחות הארץ אבל לא על עצמנו.
ב' שאומרים 'ואהבת' בני אהבת השם, והרי זה כאומר 'וקשרתם' ולא מניח תפיכין.
ג' שלא מדקדקים ככיון כראוי בשמות הקדושים.

כיצד יחזק האדם אצלו את ה'ראת שמים'?
א' עי"י לימוד התורה.
ב' עי"י לימוד ספרי המוסר.
ג' יתפכל לזכות לראת שמים.

מבחן 98 פרישת משפטים

מסימן ר"ב סעיף ט"ז עד סימן ר"ד סוף סעיף ב'
משנה ברורה

מה מברכים על סוכר העשוי מבוריקע"ס (-סלק)?
א' בורא פרי האדמה.
ב' שהכל נהיה בדבריו, ואם בירך בורא פרי האדמה לא יצא.
ג' שהכל נהיה בדבריו, ואם בירך בורא פרי האדמה יצא.

פרי שהוא מסופק אם ברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, מה יברך עליו?
א' בורא פרי העץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' שהכל נהיה בדבריו.

מה מברכים על מאוז"ש (-בנות)?
א' בורא פרי העץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' מה שירצה יעשה.

פירות גרועים הגדלים בעצי היער ואינם ראוים לאכילה כשהם חיים, מה מברך עליהם כשבישלים?
א' שהכל נהיה בדבריו.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' בורא פרי העץ.

מה מברכים על זנביל מרוקח?
א' בורא פרי האדמה.
ב' שהכל נהיה בדבריו.
ג' רטוב בורא פרי האדמה, ויבש שהכל נהיה בדבריו.

מה מברכים על צנון רך?
א' שהכל נהיה בדבריו.
ב' בורא פרי האדמה, וי"א שצנון שילעו שהוא מר ואין דרך לאוכלו בלא פת יברך עליו שהכל.
ג' בורא פרי האדמה, ובצנון שלעו כלי"ע יברך עליו שהכל נהיה בדבריו.

מה מברכים על פת שנתעפשה ונתקלקלה קצת?
א' המוציא לחם מן הארץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' שהכל נהיה בדבריו.

פרק י' 'וענין פסוק זה' עד פרק י"א 'והנה באמת'
שם עולם

מדוע אמר דוד "אחת שאלתי" בלשון עבר, ו"אוהה אבקש" בלשון עתיד?
א' לנחם שכל יום יום צריך להתפכל לזכות לנחמה.
ב' לומר שבקשתו לא נשתנתה בין הזמן שהיה רועה צאן לזמן שהיה מלך.
ג' אחת שאלתי מדבר על העולם הזה לשבת בבית ד', ואוהה אבקש מדבר על "ולבקר בהיכלי" בעולם הבא.

אלו דברים מזכיר רבינו (שם עולם פרק י"א) שהקב"ה ירחו בהם את האדם ביום הדין?
א' מיעוט לימוד תורה וחסד.
ב' ידיעת התורה, כונת בשמות הקדושים, וביטול תורה.
ג' ביטול תורה וחסרון בעשית חשבון הנפש בכל יום יום.